

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 10, Sayı 27, Temmuz 2023 / Volume 10, Issue 27, July 2023

MEHMED ESAD'IN TEVÂRİH-İ MANZÛME BERÂY-I VİLÂDET-İ SULTÂN MUSTAFA ADLI MECMUASI ÜZERİNE

*About Mehmed Esad's Journal Titled Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i
Sultân Mustafâ (History In Verse For The Birth Of Sultan Mustafa)*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 08.03.2023
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 05.07.2023
Sayfa/ Pages : 225-269
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2023.241>

Ceyda ÇELEBİ

(Doktora Öğrencisi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, e-mail: ceyda.celebi@hotmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5601-0556>

Atıf/Citation

Çelebi, Ceyda, "Mehmed Esad'ın Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ Adlı
Mecmuası Üzerine", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/27, 2023, s. 225-269.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 10, Sayı 27, Temmuz 2023.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 10, Issue 27, July 2023.

ISSN: 2148-5704

MEHMED ESAD'IN TEVÂRİH-İ MANZÛME BERÂ-Y-I VİLÂDET-İ SULTÂN MUSTAFÂ ADLI MECMUASI ÜZERİNE

*About Mehmed Esad's Journal Titled Tevârih-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ
(History In Verse For The Birth Of Sultan Mustafa)*

Ceyda ÇELEBİ

Öz: Vilâdet “doğum, doğuş, dünyaya gelme” demektir. Osmanlı hanedanına mensup çocukların doğumu, vilâdet-i hümâyûn olarak adlandırılmıştır. Bu konuda kaleme alınan sûrnâmelere ise *vilâdetnâme* denmektedir. Ancak müstakil olarak yazılan vilâdetnâmelerin dışında, vilâdet-i hümâyûnları konu edinen manzumeler de bulunmaktadır. Bu manzumeler, çoğu zaman divanlarda münferit halde yer alsalar da onların bir araya toplandıkları mecmualar da vardır. Vilâdet manzumelerini bir araya getiren üç mecmua tespit edilmiştir. Bunlarda çoğunlukla kıt'a nazım şekliyle yazılan manzumelerin son beyitleri, şehzadenin doğumuna düşürülen tarihe işaret etmektedir. Bu makalede, vilâdet-i hümâyûn olarak adlandırılan şehzade ve hanım sultanların doğumları konusuna yoğunlaşmıştır. Konu Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerden yararlanılarak detaylandırılmış; devamında IV. Mustafa'nın vilâdet-i hümâyûnu özelinde incelenmiştir. Daha sonra 18. yüzyılda I. Abdülhamid'in emriyle Mehmed Esad el-Yesârî tarafından seçki yapılarak derlenen *Tevârih-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ* adlı mecmua incelenmiştir. *Mecmuada* mensur bir ön sözün ardından Şehzade Mustafa'nın (IV. Mustafa) doğumu için 27 şair tarafından kaleme alınmış 27 vilâdet tarihi yer almaktadır. Manzumelerin 20'si kıt'a, geriye kalan yedisi ise kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Eserin tanıtımı yapıldıktan sonra manzumeler şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelemeye tabi tutulmuştur. Ayrıca manzumelerin edebî tür özellikleri irdelenmiştir. Son olarak, eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde H.1020 demirbaş numarasıyla kayıtlı bilinen tek nüshasının çeviri yazısı dikkatlere sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şehzâde, Vilâdet-i Hümâyûn, Vilâdiyye, IV. Mustafa, I. Abdülhamid

Abstract: Vilâdet has the meaning of “delivery, birth, to be born.” The births of the children who were members of the Ottoman dynasty were called vilâdet-i hümâyûn (imperial births). Whereas the sûrnâmes (written documents on various occasions) written on this subject were called vilâdetnâme (written documents on birth). However, other than the written documents on birth that were written separately, there are also verses about imperial births. These verses, even if most of the time they were included separately in the divans (poet's collected poems arranged alphabetically), there are also journals in which they were collected. Three journals were determined that bring together the birth verses. A majority of these are the final couplets of verses written with the kıt'a-i nazım (piece of poetry longer than two couplets) verse genre that indicate deducing the date of birth of a şehzade (prince or sultan's son). This article has concentrated on the births of the sultan's sons and sultanas, which are called imperial births. The subject was elaborated by utilizing the documents found in the Prime Ministry, Ottoman Archives. Subsequently, the imperial birth of Sultan Mustafa IV was researched. Later, the journal titled *Tevârih-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ* (History in Verse for the Birth of Sultan Mustafa), which was collected in the eighteenth century by making an anthology by Mehmed Esad el-Yesârî with the order of Sultan Abdülhamid I, was researched. In the Journal, after a foreword written in prose, it includes 27 birth dates written by 27 poets for the birth of the sultan's son Mustafa (Sultan Mustafa IV). Twenty of the poems were written in the kıt'a (quatrain) verse genre, whereas the remaining seven were written in the kaside (poem of more than fifteen rhyming couplets in which a person is praised) verse genre. After preparing an introduction to the work, the attributes of the verses, genres and contents, were subjected to detailed research. Furthermore, the literary genre attributes of the verses were researched carefully. Finally, the translation document of the work, for which a single known copy is found with the property number H. 1020 registered in the Turkish Handwritten Manuscripts Department of the Topkapı Palace Museum Library, was presented.

Key Words: Imperial births, Prince, Sultan Abdülhamid I, Sultan Mustafa IV, Vilâdiyye

1. Tarihi Belgeler Işığında Şehzade ve Sultan Vilâdetleri¹

Vilâdet “doğum, doğuş, dünyaya gelme” demektir.² Padişah çocuklarının doğumu ise vilâdet-i hümâyûn olarak adlandırılmıştır.³ Osmanlı Devleti'nin devamlılığı yönünden büyük önem taşıyan etkenlerden biri olan şehzade ve hanım sultanların vilâdetleri tarihi belgelere yansımıştır.⁴ Bu belgelerde, saray doğumlarının öncesinde ve sonrasında meydana getirilen birtakım gelenek ve uygulamaların varlığı görülebilmektedir. Bunların arasında doğum ilan edildikten sonra kadınlara tebliğ gönderilmesi ve doğumun çeşitli vilayetlerde duyurularak merasimle kutlanması, bebeğe ve padişaha dualar edilmesi, bebek ve anne için oda hazırlanması, sarayın süslenmesi, padişaha ve bebeğin annesine hediyeler sunulması, çeşitli gösteriler düzenlenmesi, ziyafet verilmesi, beşik alayı yapılması, bebeğin doğumuna düşürülen tarihlerin sunulması ve padişahın çeşitli ihsanlarda bulunması gibi uygulamalar yer almaktadır. Belgelerde görülen bu gelenek ve uygulamalar aşağıdaki alt başlıklarda oluş sırasına göre verilmiştir.

1.1. Vilâdet Hazırlıkları

Bir şehzade veya sultanın dünyaya geliş vakti yaklaştığında, sarayda birtakım hazırlıklar yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, vilâdet-i hümâyûnda sarf olunmak üzere darphaneden hazineye akçeler getirtilerek belli bir bütçe ayrılmasıdır.⁵ Ayrıca bu vesileyle yapılan her harcamanın hesap defterlerine kaydedilmesi de önemli bir ayrıntı olup bu defterler, vilâdeti kutlamak amacıyla gerçekleştirilen uygulamaların takibini yapmamıza olanak sağlamaktadır.⁶ Bir diğer vilâdet hazırlığı, doğacak olan bebek ve annesi için oda hazırlanmasıdır. Bebek için elmas, inci ve zümrüt gibi kıymetli taşlarla bezenmiş, sırmalı yatak ve beşik takımları ve de nazarlık temin edilirken bebeğin validesi için de sırma işlemeli elbiseler, mücevherler ve kürk takımları hazırlanır ayrıca odaları işlemeli yatak ve perdelerle döşenir.⁷ İlâveten saray tezyin edilir.⁸ Diğer hazırlıklar ise top ve tüfek atışları yapılması planlanan yerlere barut gönderiminin sağlanması;⁹ fişek atılacak olan mahallere ise fişekler ve ateş kayıklarının nakledilmesi için kayıkçılara ferman gönderilmesidir.¹⁰

¹ Belgeler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden (BOA) alınmıştır.

² Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: Yeditepe Yay., 2015), 1498.

³ Merve Çakır, “Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümâyûn”, *Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Harem Padişahın Evi* içinde (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2012), 64.

⁴ Padişahların vilâdet yıldönümlerine dair belgeler, makale kapsamına alınmamıştır.

⁵ Kıbrıs (KB.) Milli Arşivi Fetva Eminliği Evrakı (MAA.FE.), Dosya Nu: 6, Gömlek Nu: 46, Tarih 17.08.1903, 17.09.1905. *Topkapı Sarayı (TS.) Müzesi Arşivi Defterleri (MA.d)*, Dosya Nu: 2455, Tarih 07.06.1224 (20.07.1809). *TS.MA.d*, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813).

⁶ *Cevdet (C.) Askeriye (AS.)*, Dosya Nu: 852, Gömlek Nu: 36472. Tarih 18.09.1199 (25.07.1785). *Cevdet (C.) Saray (SM.)*, Dosya Nu: 163, Gömlek Nu: 8157. Tarih 27.10.1190 (09.12.1776). *Bab-ı Defteri (D.) Baş Muhasebe Kalemi Defterleri (BŞM.d.)*, Dosya Nu: 3629, Tarih 15.09.1175 (09.04.1762). *Bab-ı Defteri (D.) Matbah-ı Amire Eminliği Defterleri (BŞM.MTE.d.)*, Dosya Nu: 11392, Tarih 30.11.1193 (09.12.1779). *Bab-ı Defteri (D.) Masraf-ı Şehriyari Kalemi Defterleri (MSF.d.)*, Dosya Nu: 32142. Tarih 21.06.1191 (27.07.1777). *Maliyeden Müdevver (MAD.) Defterleri (d.)*, Dosya Nu: 15872, Tarih 29.01.1139 (26.09.1726). *Mabeyn-i Hümayun Evrakı (MB.) İradeleri (İ.)*, Dosya Nu: 19, Gömlek Nu: 57, Tarih 28.02.1280 (14.08.1863). *TS.MA.d*, 1061, Tarih 29.12.1172 (23.08.1759). *TS.MA.d*, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813). *TS.MA.d*, 4044, Tarih 29.12.1242 (24.07.1827).

⁷ *TS.MA.d*, 104, Tarih 29.09.1198 (16.08.1784). *TS.MA.d*, 372, Tarih 29.02.1279 (26.08.1862). *TS.MA.d*, 397, Tarih 15.02.1293 (12.03.1876). *TS.MA.d*, 1061, Tarih 29.12.1172 (23.08.1759). *Topkapı Sarayı (TS.) Müzesi Arşivi Evrakı (MA.e)*, Dosya Nu: 608, Gömlek Nu: 3, Tarih 29.12.1200 (23.10.1789).

⁸ *C.SM*, 13/659, 16.05.1176 (03.12.1762).

⁹ *Ali Emiri (AE.) Abdülhamid I (SABH.I.)*, Dosya Nu: 161, Gömlek Nu: 10763, Tarih 19.09.1199 (26.07.1785). *C.AS*, 329/13628, Tarih 29.12.1197 (25.11.1783). *C.AS*, 439/18259, Tarih 1.09.1189 (08.07.1785). *C.AS*, 483/20138, Tarih 04.05.1227 (16.05.1812). *C.SM*, 7/333, Tarih 09.05.1175 (06.12.1761). *C.SM*, 59/2962, Tarih 04.03.1194 (10.03.1780). *C.SM*, 75/3752, Tarih 23.01.1241 (07.09.1825). *C.SM*, 82/4117, Tarih 07.06.1237 (01.03.1822). *C.SM*, 93/4693, Tarih 09.06.1206 (03.02.1792). *C.SM*, 163/8196, Tarih 20.11.1197 (17.10.1783).

¹⁰ *C.AS*, 125/5593, Tarih 15.06.1190 (01.08.1776).

1.2. Vilâdetin İlanı ve Vilâyetlerde Duyurulması

Saray doğumları gerçekleştiğinde, ilk uygulama vilâdetin ilan edilmesidir. Sarayda ilan edilen doğum haberi, kadılara gönderilen tebliğler vasıtasıyla sarayın dışına taşar. Örneğin 29.12.1229 / 12.12.1814 tarihli arşiv belgesinde Zeynep Sultan'ın, 29.12.1230 / 02.12.1815 tarihli başka bir belgede ise Emine Sultan'ın vilâdetini duyurmak için Rumeli ve Anadolu'nun üçer koluna habercilerin gönderildiği kaydedilmiştir.¹¹ Bu tebliğlerin gönderildiğine veya teslim alındığına dair arşiv belgelerinde ismi zikredilen yerler Köprülü, Sofya, Bosna, Ruscuk, Tavas, İncecik, Çıldır, Kazabad, Üsküp, İştîp, Cısr-i Ergene, Şehirköy, İpsala, Pınarhisar, Leskofça, Samakov, Bosnasaray, Özi, Yergöğü ve Ahiçelebi Kadılığıdır. Vilâdet-i hümâyûna dair müjdeli haberi ihtiva eden tebliği teslim alan kadı, mahkemede önemli zatlar huzurunda bu fermânı okuyarak vilâdeti ilan ve tescil eder. Daha sonra ise dünyaya gelen şehzâde veya sultan için dualar okunarak çeşitli merasimler düzenlenir. Ardından kadılık, vilâdet haberini tebliğ eden nâmeyle cevaben vilâyette yapılan merasimlere dair ayrıntıları da içeren bir yazıyı saraya gönderir.¹² Vilâdet-i hümâyûn müjdesi, hanedan mensuplarına da verilir. Müjdecilere çeşitli hediyeler verilmesi ise âdettendir. Örneğin 29.12.1236 / 27.09.1821 tarihli arşiv belgesinde, Beyhan Sultan'ın vilâdet-i hümâyûn müjdecilerine atıyyeler bahşettiği kaydedilmiştir.¹³

1.3. Vilâdet Tebriklerinin Padişah Tarafından Kabulü

Vilâdet haberi duyulduğunda şeyhülislam, sadrazam, kapudan paşa ve vezirler tebriklerini sunmak üzere padişahın huzuruna çıkarlar.¹⁴ Padişah ise bu tebrikleri, kişilere samur kürk veya hilat giydirecek kabul eder.¹⁵ Yabancı devletlerin elçileri de doğum hasebiyle hükümdara tebrik sunanlar.¹⁶ Örneğin 05.10.1264 / 04.09.1848 tarihli arşiv belgesinde, Rus İmparatoru'nun Sultan Mehmed Fuad'ın doğumunu tebrik için gönderdiği bir name bulunmaktadır.¹⁷ Bir başka belgede ise vilâdet tebriği için rical tarafından takdim olunacak meyve ve çiçek tezkireleri konulmak üzere kırmızı atlastan iki deste telhis kesesi verildiği kaydedilmiştir.¹⁸

1.4. Padişaha Hediyeler Sunulması

Vilâdet-i hümâyûn vuku bulduğunda, padişaha birtakım hediyeler sunulur. Bu hediyelerin arasında, sadrazam tarafından sunulan murassa¹⁹ kuşak ve çapraz kuşak dikkati çekmektedir.²⁰ Bu bahiste, özellikle iki belge öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki 29.12.1226 / 14.01.1812 tarihli bir tezkiredir. Belgede Saliha Sultan'ın doğumu münasebetiyle saraya davet edilen kızının hasta olması nedeniyle iştirak edemeyeceği, dolayısıyla özür mahiyetinde üç kitap ve dört mücevher hediye gönderdiği, babası şeyhülislam tarafından bildirilmektedir.²¹ İkinci belge ise 03.02.1227

¹¹ *Hatt-ı Hümayun (HAT)*, Dosya Nu: 667, Gömlek Nu: 32542, Tarih 29.12.1230 (02.12.1815). *HAT*, 669/32674, Tarih 29.12.1229 (12.12.1814).

¹² *C.SM*, 1/42, Tarih 05.11.1233 (06.09.1818). *C.SM*, 8/398, Tarih 17.09.1233 (21.07.1818). *C.SM*, 11/553, Tarih 27.09.1228 (23.09.1813). *C.SM*, 12/643, Tarih 21.01.1234 (20.11.1818). *C.SM*, 13/656, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). *C.SM*, 26/1307, Tarih 29.02.1238 (15.11.1822). *C.SM*, 26/1332, Tarih 28.10.1229 (13.10.1814). *C.SM*, 33/1696, Tarih 24.08.1237 (16.05.1822). *C.SM*, 50/2527, Tarih 05.11.1229 (19.10.1814). *C.SM*, 97/4894, Tarih 27.07.1128 (17.07.1716).

¹³ *TS.MA.d*, 858, Tarih 29.12.1236 (27.10.1821).

¹⁴ *HAT*, 252/14303, Tarih 12.03.1227 (26.03.1812). *HAT*, 487/23888, Tarih 29.12.1240 (14.08.1825). *HAT*, 487/23896, Tarih 29.12.1230 (02.12.1815). *HAT*, 1196/46988, Tarih 12.12.1234 (02.10.1819).

¹⁵ *C.SM*, 69/3493, Tarih 29.11.1197 (26.10.1783). *C.SM*, 70/3504, Tarih 16.03.1227 (30.03.1812). *C.SM*, 74/3728, Tarih 03.01.1233 (13.11.1817). *C.SM*, 163/8157, Tarih 27.10.1190 (09.12.1776).

¹⁶ *HAT*, 1194/46923, Tarih 13.08.1238 (25.04.1823).

¹⁷ *Hariciye Nezareti (HR.) Siyasi (SYS.)*, Dosya Nu: 1949, Gömlek Nu: 15, Tarih 04.09.1848.

¹⁸ *C.SM*, 119/5986, Tarih 06.01.1197 (12.12.1782).

¹⁹ "Murassa: İnci, elmas, yâkut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherlerle bezenmiş." İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2010), 852.

²⁰ *C.SM*, 125/6265, Tarih 19.04.1202 (28.01.1788). *TS.MA.d*, 858, Tarih 29.12.1236 (27.10.1821). *TS.MA.d*, 2352, Tarih 20.06.1119 (18.09.1707). *TS.MA.d*, 2353, 29.02.1124 (07.04.1712). *TS.MA.d*, 2360, Tarih 29.12.1129 (04.12.1717). *TS.MA.d*, 9670, Tarih 29.12.1226 (14.01.1812).

²¹ *TS.MA.d*, 9670, Tarih 29.12.1226 (14.01.1812).

/ 17.02.1812 tarihli bir mektup olup seferde olmasından hediye sunamadığı için affını isteyerek, öncekilerden daha iyi hediyeler tedarik edeceğini beyan eden Yusuf Ziya Paşa'ya aittir.²²

1.5. Padişaha Vilâdet Tarihleri Sunulması

Padişahın bir şehzadesi / sultanı doğduğunda, bebeğin doğumuna tarih düşürülmesi ve padişaha sunulması geleneği, arşiv belgelerinde karşımıza sıkça çıkan bir vilâdet-i hümayûn uygulamasıdır.²³ Bu tarihlerin şairler veya devlet adamları tarafından düşürülebildiği görülmektedir. Şairlerin tarihleri ise bu belgelerde çoğunlukla tarih kasidesi olarak kaydedilmiş olup birden fazla şairin vilâdet manzumelerini içeren mecmuaların çokluğu dikkati çeken bir durumdur.²⁴ Bunların yanı sıra doğum vesilesiyle arzuhâllerin de sunulduğu görülmektedir.²⁵

1.6. Padişahın İhsanlarda Bulunması

Bir sultan veya şehzadesinin dünyaya geldiğini öğrenen padişah, çeşitli ihsanlarda bulunmaktaydı.²⁶ Arşiv belgelerinden padişahın ihsanları hakkında pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu ihsanlar, tarihî belgelerde üst kademedeki devlet görevlilerine hilat ve kürk (bkz. *Vilâdet Tebriklerinin Padişah Tarafından Kabulü*), sultan / şehzadenin validesine elbise, mücevher ve çeşitli hediyeler,²⁷ saray çalışanlarına,²⁸ cariyelere,²⁹ ebelere³⁰ ve de tarih sunan şairlere ise (bkz. *Padişaha Vilâdet Tarihleri Sunulması*) akçe bağışlamak şeklinde kaydedilmiştir. Ayrıca ihtiyaç sahiplerine ve medreselere dağıtılmak üzere **kurbanlar** kesilmesi³¹ ve **sadakaların** verilmesi³² de burada zikredilmesi gereken ihsanlardandır.

1.7. Beşik Alayı

Yeni doğan sultan / şehzade için sarayda beşik alayı yapılması da arşiv belgelerine yansıyan vilâdet uygulamalarından biridir. Bebek henüz doğmadan inciler ve sırma işlemlerle süslenerek hazırlanan beşik, doğumun yedinci günü hareme teslim olunur ve beşik alayı gerçekleştirilirdi. Ayrıca bebek için -yine önceden- hazırlanmış olan mücevher nazarlık da

²² *Cevdet (C.) Dahiliye (DH.)*, Dosya Nu: 135, Gömlek Nu: 6712, Tarih 03.02.1227 (17.02.1812).

²³ *Cevdet (C.) Maarif (MF.)*, Dosya Nu: 20, Gömlek Nu: 998, Tarih 29.12.1174 (01.08.1761). *C.MF.*, 21/1025, Tarih 29.12.1174 (01.08.1761). *HAT*, 1419/58045, Tarih 10.09.1251 (30.12.1835). *HAT*, 637/31421, Tarih 11.09.1251 (31.12.1835). *HAT*, 644/31567, Tarih 15.08.1238 (27.04.1823). *HAT*, 666/32382, Tarih 29.12.1242 (24.07.1827). *TS.MA.d.*, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813). *TS.MA.d.*, 2468, Tarih 29.06.1237 (23.03.1822). *TS.MA.d.*, 2905, Tarih 29.12.1291 (06.02.1875). *TS.MA.d.*, 3318, Tarih 29.12.1225 (25.01.1811). *TS.MA.e.*, 361/2, Tarih 29.12.1217 (22.04.1803). *TS.MA.e.*, 361/3, Tarih 29.12.1217 (22.04.1803). *TS.MA.e.*, 366/12, Tarih 13.04.1199 (23.02.1785). *TS.MA.e.*, 367/17, Tarih 29.12.1241 (04.08.1826). *TS.MA.e.*, 367/18, Tarih 29.12.1242 (24.07.1827). *TS.MA.e.*, 368/8, *TS.MA.e.*, 368/8, Tarih 29.12.1258 (31.01.1843). *TS.MA.e.*, 368/11, Tarih 29.12.1260 (09.01.1845). *TS.MA.e.*, 368/22, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848).

²⁴ *TS.MA.e.*, 366/26, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 366/27, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 366/28, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 366/30, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 366/31, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 367/2, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e.*, 367/4, Tarih 29.12.1233 (30.10.1818). *TS.MA.e.*, 367/5, Tarih 25.10.1281 (23.03.1865). *TS.MA.e.*, 367/7, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e.*, 367/9, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e.*, 367/11, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e.*, 368/10, Tarih 29.12.1259 (20.01.1844). *TS.MA.e.*, 368/12, Tarih 29.12.1261 (29.12.1845). *TS.MA.e.*, 368/21, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848). *TS.MA.e.*, 368/22, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848). *TS.MA.e.*, 368/23, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848).

²⁵ *TS.MA.d.*, 2464, Tarih 29.02.1233 (08.01.1818). *TS.MA.d.*, 2468, Tarih 29.06.1237 (23.03.1822).

²⁶ *TS.MA.d.*, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813). *TS.MA.d.*, 2462, Tarih 29.01.1231 (31.12.1815). *TS.MA.d.*, 2630, Tarih 29.12.1197 (25.11.1783). *TS.MA.e.*, 414/23, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780).

²⁷ *TS.MA.d.*, 104, Tarih 29.09.1198 (16.08.1784). *TS.MA.d.*, 119, Tarih 29.01.1197 (04.01.1783). *TS.MA.d.*, 397, Tarih 15.02.1293 (12.03.1876). *TS.MA.d.*, 2403, Tarih 29.12.1172 (23.08.1759). *TS.MA.d.*, 2434, Tarih 29.06.1203 (27.03.1789). *TS.MA.d.*, 2482, Tarih 29.08.1251 (20.12.1835).

²⁸ *TS.MA.d.*, 2434, Tarih 29.06.1203 (27.03.1789). *TS.MA.d.*, 2482, Tarih 29.08.1251 (20.12.1835).

²⁹ *TS.MA.d.*, 971, Tarih 19.05.1279 (12.11.1862).

³⁰ *TS.MA.d.*, 2482, Tarih 29.08.1251 (20.12.1835).

³¹ *AE.SABH.I*, 276/18537, Tarih 21.06.1191 (27.07.1777). *TS.MA.d.*, 2352, Tarih 29.12.1120 (11.03.1709).

³² *Sadaret (A.) Mektubi Kalemi Evrakı (MKT.)*, Dosya Nu: 60, Gömlek Nu: 95, Tarih 16.01.1263 (04.01.1847). *TS.MA.d.*, 2413, Tarih 29.12.1182 (06.05.1769).

murassa beşikle birlikte takdim edilirdi. İlâveten beşik alayı esnasında da ihsanlar yapıldığı kaydedilmiştir.³³

1.8. Vilâdet Kutlamaları

Vilâdet haberi sarayda ve saray dışında coşkuyla karşılanır; hem İstanbul'da hem de diğer vilâyetlerde çeşitli uygulamalarla kutlanarak **şenlikler** düzenlenirdi. Belgelerden hareketle çoğunlukla yedi gün süren bu şenliklerin İstanbul dışında Ankara, Bağdat, Cezayir, Çüngüş, Eskişehir, Karaferye, Mısır, Pirlepe, Rodos, Selânik ve Yagodine'de yapıldığı görülmektedir.³⁴ Arşiv belgelerinde en sık rastlanan vilâdet kutlama uygulaması **top atışı**dır. Ekseriyetle üçer nöbet hâlinde üç, dört, beş veya yedi gün süren top atışlarını çoğu zaman tüfek atışları da takip etmektedir. **Top ve tüfek atışları**, vilâdeti hem duyurma hem de kutlama fonksiyonunu yerine getiren uygulamalardır. Top atışı yapıldığı tespit edilen mahaller İstanbul, Yedikule, Kızkulesi, Boğazkesen Kalesi, Resmo Kalesi, Tophane, Humbaracılar Ocağı Kışlası önü, Kale-i Sultaniyye, Çirmen, Cuma Kazası, Yılanlıca Kazası, Düzce ve Cezayir'dir.³⁵ Belgelerde izine sıkça rastlanan top atışları sırasında, birtakım kazaların yaşandığı da tespit edilmiştir. Örneğin 17.02.1282 / 12.07.1865 tarihinde Topçu neferi Manisalı İbrahim'in elleri top atarken sakatlanmış, bu sebeple kendisine maaş tahsis edilmiştir.³⁶

Bir başka vilâdet kutlama uygulaması **fişek gösterileri** düzenlenmesidir. Arşiv belgelerinde fişek atışı yapıldığı tespit edilen yerler ise Bahçekapı İskeleyi ve Yalı Köşkü önüdür.³⁷ Kayıklar üzerinde yapılan fişek gösterileri de tıpkı top atışları gibi bazı kazalara neden olmuştur. Meselâ belgelerde, fişek atışları sırasında yaralanan İzmirli Dimitri oğlu Manol'un cizye rüsumundan muaf tutulduğu kaydedilmiştir.³⁸

Arşiv belgelerinde izlerine rastladığımız son vilâdet-i hümâyûn uygulaması ise verilen **ziyafetlerdir**. Öyle ki bu belgeler arasında vilâdet ziyafetlerine mahsus 23.09.1175 / 17.04.1762 tarihli bir defter dahi bulunmaktadır.³⁹ Yine akîka olarak da adlandırılan doğumun yedinci gününde **lokma** dağıtılması, vilâdet âdetlerindedir.⁴⁰ Bunlara ek olarak, vilâdet gününde yıldızların yer ve durumlarını gösteren **zayıçelerin** hazırlandığı ve bunların müneccimlerce incelendiği de belgelerde tespit edilmiştir.⁴¹

³³ C.SM, 16/814, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). TS.MA.d, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813). TS.MA.d, 2630, Tarih 29.12.1197 (25.11.1783).

³⁴ AE.SABH.I, 250/16780, Tarih 20.11.1199 (24.09.1785). Ali Emiri (AE.) İkinci Mahmud (SMHD.II.), Dosya Nu: 82, Gömlek Nu: 6358, Tarih 26.04.1226 (20.05.1811). AE.SMHD.II, 82/6373, Tarih 20.06.1226 (12.07.1811). C.SM, 1/10, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). C.SM, 1/11, Tarih 29.12.1239 (25.08.1824). C.SM, 9/458, , Tarih 25.02.1224 (11.04.1809). C.SM, 29/1470, Tarih 15.06.1237 (09.03.1822). C.SM, 43/2159, Tarih 07.12.1233 (08.10.1818). C.SM, 68/3414, Tarih 29.12.1196 (05.12.1782). C.SM, 69/3495, Tarih 19.10.1229 (04.10.1814). C.SM, 78/3940, Tarih 05.09.1228 (01.09.1813). C.SM, 82/4138, Tarih 17.05.1233 (25.03.1818). C.SM, 86/4317, Tarih 29.12.1223 (15.03.1809). C.SM, 89/4452, Tarih 27.04.1197 (01.04.1783). C.SM, 111/5565, Tarih 29.08.1228 (27.08.1813). C.SM, 114/5709, Tarih 17.02.1238 (03.11.1822). C.SM, 126/6314, Tarih 20.10.1199 (26.08.1785). HAT, 642/31524, Tarih 27.10.1251 (15.02.1836). HAT, 672/32910, Tarih 19.06.1240 (08.02.1825). HAT, 720/34340, Tarih 15.11.1226 (01.12.1811). HAT, 720/34342, Tarih 12.08.1228 (10.08.1813). HAT, 755/35665, Tarih 19.09.1251 (08.01.1836). HAT, 1420/58052, Tarih 03.09.1251 (23.12.1835). HAT, 1420/58053, Tarih 29.12.1251 (16.04.1836). TS.MA.d, 3059, Tarih 01.08.1179 (13.01.1766). TS.MA.d, 3060, Tarih 11.08.1180 (12.01.1767). TS.MA.e, 856/71, Tarih 16.12.1277 (25.06.1861). TS.MA.e, 898/49, Tarih 29.12.1229 (12.12.1814).

³⁵ AE.SMHD.II., 82/6358, Tarih 20.06.1226 (12.07.1811). C.SM, 29/1470, Tarih 15.06.1237 (09.03.1822). C.SM, 69/3495, Tarih 19.10.1229 (04.10.1814). C.SM, 75/3796, Tarih 17.04.1218 (06.08.1803). HAT, 525/25676, Tarih 29.12.1230 (02.12.1815). HAT, 672/32910, Tarih 19.06.1240 (08.02.1825). İbnülemin (İE.) Hariciye (HR.), Dosya Nu: 19, Gömlek Nu: 1764, Tarih 29.12.1228 (23.12.1813).

³⁶ Meclis-i Vala (MVL), Dosya Nu: 702, Gömlek Nu: 18, Tarih 17.02.1282 (12.07.1865).

³⁷ C.AS, 852/36472, Tarih 18.09.1199 (25.07.1785). C.SM, 69/3463, Tarih 09.01.1182 (26.05.1768). D.BŞM.d, 3629, Tarih 15.09.1175 (09.04.1762).

³⁸ Cevdet (C.) Maliye (ML.), Dosya Nu: 145, Gömlek Nu: 6114 Tarih 25.10.1251 (13.02.1836).

³⁹ D.MSF.d, 32130, Tarih 23.09.1175 (17.04.1762).

⁴⁰ TS.MA.d, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813).

⁴¹ TS.MA.e, 807/49, Tarih 10.07.1203 (06.04.1789).

2. I. Abdülhamid'in Şehzadesi Mustafa'nın Vilâdeti

Makalemize konu olan I. Abdülhamid'in şehzadesi Mustafa'nın (IV. Mustafa'nın) 26 Şaban 1193 / 8 Eylül 1779 tarihinde gerçekleşen doğumuyla alakalı olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerin özetleri, aşağıdaki tabloda kronolojik olarak sunulmuştur:

Tablo 1: Şehzade Mustafa'nın vilâdet-i hümayûnuyla ilgili belgeler

	Belge Özeti	Tarih	Arşiv Nu
1	Müfredat defteri: Çilhanе'de mevcut olup yeniden tahrir ve irad kaydı irade buyurulan muhtelif cins kumaşlar, entari, şal, örtü, kuşak, muhtelif saatler, öd ve anberler, Hicaz'dan hediye olarak gelen şal, çitari ve saire ile sabık Babüssaade Ağası Hacı Mustafa Ağa'nın hediyeleri ve vefatı hasebiyle muhallefâtından, saka başı ve surre emininin hediyelerinden, merhum Ayşe Sultan'ın muhallefâtından, vezareti ref olunan Mehmed Paşa'nın muhallefâtından, vilâdet-i hümayun hasebiyle sadrızamdan, kethüdasından, reisülküttabdan, defterdar ve kaptan-ı deryadan gelen hediyelerden , Manisa'da vefat eden Vekil Osman Paşa'nın muhallefâtından, Mekke şerifinin hediyelerinden, esbak Defterdar Osman Paşa'nın borcuna karşılık alınan eşyasından, Şahincibaşı, Şamlı Şeyh Muradzade'nin hediyelerinden, sadr-ı sabık Mehmed Paşa, merhum Saliha Sultan muhallefâtından, Cidde Valisi İbrahim Paşa ve Hassa Serçakırcısı Mehmed Ağa'nın Mısır'dan avdetinde getirdiği hediyelerden irad kaydedilen çeşitli eşya.	29.05.1193 / 14.06.1779	TS.MA.d, 2278
2	Şehzade Mustafa'nın doğumunun Çırpan kazasında da ilan olunup dualar edildiği.	10.09.1193 / 21.09.1779	AE.SABH.I., 218/14349
3	Vilâdet-i hümayun için Tersane-i Amire'de endahat olunacak toplar için barut-ı siyah verilmesi.	11.09.1193 / 22.09.1779	AE.SABH.I., 345/24171
4	Şehzade Mustafa'nın tevellüdünü tebliğe cevap olarak Sofya kadısından gelen.	07.10.1193 / 18.10.1779	C.SM, 57/2890
5	Şehzade Sultan Mustafa'nın doğumunun ilanı ile gerekli merasimin Köprülü kazasında da yapıldığı.	14.10.1193 / 25.10.1779	AE.SABH.I., 288/19398
6	Vilâdet-i hümayun , bayramlar gibi vesilelerle Saray'da ve diğer yerlerde yaptırılan güreşlerde güreşen pehlivanların isimleri ve kendilerine verilen paralar.	29.10.1193 / 09.11.1779	TS.MA.e, 222/27
7	Müfredat defteri: 1193 senesi Şevval ayında Sultan Abdülhamid'in bir şehzadesinin , 1199 senesi Ramazan ayının 14. günü Şehzade Mahmud'un, 18 Zilhicce 1223'de Sultan Mahmud'un kızı Fatma'nın doğumu ; 1224 senesi Zilhicce ayında ölüm kayıtları; ebcet; padişaha saray ağasının, sadrazama, Babüssaade Ağası Osman Ağa'nın dühulleri; ordu ile sancağ-ı şerif gelişinde azledilen Kaymakam Mustafa Paşa'ya, babüssaade ağasının tesellinamesi; muhtelif arzuhâller, mektuplar ve imzaları; muhtelif ilaç tarifeleri; 23 Cemaziyelahir 1225'de Sultan Mahmud'un Ayşe ve 25 Rebiülevvel 1226 Fatma Sultan'ın, 24 Cemaziyelevvel 1226'da Saliha isimli kızları, 10 Zilkade 1226'da Murad, 10 Rebiülevvel 1227'de Bayezid, 13 Cemaziyelevvel 1227'de Aliyettüşşan, 29 Cemaziyelevvel 1227'de Mihrimah, 6 Rebiülevvel 1228'de Abdülhamid, diğer şehzade ve sultanların doğumları, ölümleri, vakıf esham ve cizye ile muhtelif masrafların kayıt ve hesaplarını havi.	29.12.1193 / 07.01.1780	TS.MA.d, 10700
8	1193 senesi Şabanın yirmi altıncı Salı gecesini bir şehzadenin tevellüd ettiği ve isminin Mustafa olduğu.	29.12.1193 / 07.01.1780	AE.SABH.I., 29/2254
9	Şehzade Mustafa'nın vilâdeti münasebeti ile yapılan şenlik hakkında.	29.12.1193 / 07.01.1780	C.SM., 144/7244
10	Şehzade Mustafa'nın tevellüdünü mübeyyin vaki olan tebliğ.	19.01.1194 / 26.01.1780	C.SM., 130/6504

Tespit edilen belgelerden ilki 29.05.1193 / 14.06.1779 tarihli bir müfredat defteri olup bu tarih, Şehzade Mustafa'nın dünyaya gelişinden üç ay öncesine tekabül etmektedir. Belgede sadrazam, kethüdası, reisülküttab, defterdar ve kaptan-ı deryanın vilâdet-i hümayûn sebebiyle **hediye** getirdikleri kaydedilmiştir.⁴² Söz konusu hediyeler, şehzadenin doğumundan önce

⁴² TS.MA.d, 2278, Tarih 29.05.1193 (14.06.1779).

sunulmuştur. Ayrıca defterde, farklı sebeplerle (hediye, borca karşılık alma vb.) saraya getirilen çeşitli eşyanın kaydı da bulunmaktadır.

Arşivde bulunan 10.09.1193 / 21.09.1779 tarihli belgede Şehzade Mustafa'nın doğumunun Çırpan adlı kazada **ilan** edildiği ve burada şehzade için **dualar** edildiği belirtilmiştir.⁴³ Bir gün sonrasına tekabül eden diğer belgeden ise şehzadenin doğumu şerefine Tersâne-i Âmire'de **top** atışı yapılacağı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Bir diğer belge ise 07.10.1193 / 18.10.1779 tarihlidir ve Sofya kadısı tarafından, Şehzade Mustafa'nın doğumunu bildiren tebliğe cevaben yazılmıştır.⁴⁵ Belgede verilen bilgiden hareketle -arşiv belgelerinde bulunamayışına rağmen- şehzadenin dünyaya gelişinin Sofya kadısına **bildirildiği** anlaşılmaktadır. İncelenen bir diğer arşiv belgesi de 14.10.1193 / 25.10.1779 tarihinden olup belgede Şehzade Mustafa'nın doğumunun Köprülü kazasında da ilan edilerek gerekli **merasimin** yapıldığı kaydedilmiştir.⁴⁶ 29.10.1193 / 09.11.1779 tarihli bir başka belgeden de bayramlarda ve vilâdet-i hümâyûnlarda **güreşler** düzenlendiği anlaşılmaktadır. Güreşen pehlivanların isimleri ve bu pehlivanlara verilen paralar ise bu belgede kayıt altına alınmıştır.⁴⁷

Bir müfredat defteri olan ve arşive 29.12.1193 / 07.01.1780 tarihiyle kaydedilmiş bulunan bir belgede, farklı pek çok konuya dair bilgilerin varlığı tespit edilmiştir. Bunların arasında Sultan Abdülhamid'in 1193 senesinin Şaban ayında bir şehzadesinin doğduğu bilgisi de bulunur. Defterde bu şehzadenin dışında, başka pek çok şehzade ve sultanın doğumunun da kaydedildiği görülmektedir. Ayrıca çeşitli ölüm kayıtları, arzuhâller, masraf kayıtları, mektuplar ve ilaç tarifleri de yine aynı belge içinde kendine yer bulmuştur.⁴⁸ Bu belgede doğumu kaydedilen şehzadenin ismi belirtilmemişse de ay ve yıl bakımından uygun oluşu, söz konusu şehzadenin (IV.) Mustafa olmasını destekler niteliktedir. Yine 29.12.1193 / 07.01.1780 tarihli bir başka belgede ise 1193 senesi, Şaban ayının 26. Salı gecesi bir şehzadenin doğduğu; şehzadenin isminin ise Mustafa olduğu açık bir şekilde kaydedilmiştir.⁴⁹ Aynı tarihli bir diğer belgede de Şehzade Mustafa'nın dünyaya gelişinin şerefine bir **şenlik** düzenlendiği ifadesi dikkati çekmektedir.⁵⁰ Son olarak arşivde Şehzade Mustafa'nın dünyaya gelişini beyan eder nitelikte, 19.01.1194 / 26.01.1780 tarihli bir **tebliğ** bulunmaktadır.⁵¹

3. Şehzade ve Hanım Sultanların Vilâdetlerini Konu Edinen Müstakil Eserler ve Mecmualar

Sûrnâmeler 17. asırdan sonra edebiyatımızda oluşturulmuş edebî türlerdendir.⁵² Bu millî edebî türdeki eserlerde evlilik, sünnet ve doğum gibi sebeplerle düzenlenen şenlik, ziyafet ve düğünler konu edilmiştir.⁵³ Ayrıca Koç-Keskin, şehzadelerin Bed-i Besmele törenlerini konu edinen müstakil bir sûrnâme metni tespit etmiştir.⁵⁴ Âdeti birer kültür hazinesi olan bu eserler yazıldıkları dönemin sosyal hayatı, âdetleri, çeşitli meslek grupları ve bunların gösterilerini tasvir ederler.⁵⁵ Doğum vesilesiyle kaleme alınan sûrnâmelere ise *vilâdetnâme* denmektedir.⁵⁶ Suriyye tarihleri ise divanlarda bulunmaktadır ve sayıları yüzlercedir.⁵⁷ Bu tarihler, yalnızca bu

⁴³ AE.SABH.I, 218/14349, Tarih 10.09.1193 (21.09.1779).

⁴⁴ AE.SABH.I, 345/24171, Tarih 11.09.1193 (22.09.1779).

⁴⁵ C.SM, 57/2890, Tarih 07.10.1193 (18.10.1779).

⁴⁶ AE.SABH.I, 288/19398, Tarih 14.10.1193 (25.10.1779).

⁴⁷ TS.MA.e, 222/27, Tarih 29.10.1193 (09.11.1779).

⁴⁸ TS.MA.d, 10700, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780).

⁴⁹ AE.SABH.I, 29/2254, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780).

⁵⁰ C.SM, 144/7244, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780).

⁵¹ C.SM, 130/6504, Tarih 19.01.1194 (26.01.1780).

⁵² Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar* (Erzurum: Fenomen Yay., 2014), 229.

⁵³ Mehmet Aça, Haluk Gökbalp, İsa Kocakaplan, *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi* (İstanbul: Kriter Yay., 2009), 411.

⁵⁴ Koç-Keskin, *Sûrnâme-i Şehriyâr*, 153.

⁵⁵ Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, 313.

⁵⁶ Aça vd., *Tür ve Şekil Bilgisi*, 411.

⁵⁷ Arslan, *Manzum Surnameler*, 120.

şenliklerin yapıldığı zaman dilimini bildirmekle kalmayıp aynı zamanda onların bazı özelliklerini de sanatlı bir üslupla ifade etmektedir.⁵⁸ Övgüye de dayanan sûriyye kasidelerinde ise kaside nazım şeklinin genelinde olduğu gibi süslü, sanatlı bir anlatım göze çarpmaktadır.⁵⁹

Osmanlı hanedanının devamlılığı için büyük önem arz eden şehzadeler ve sultanların doğumları⁶⁰ vilâdet-i hümâyûn olarak anılmış; bu sebeple yapılan kutlamalara da aynı ad verilmiştir. Kutlamaların süresi ve zenginliği ise çocuğun cinsiyetine ve doğum sırasına göre farklılık göstermiştir.⁶¹ Devlet için bu denli mühim olan bu vilâdet-i hümâyûnlar, edebiyatımızda kendine yer bulmuş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haşmet'in *Sûrnâme-i Haşmet* veya *Vilâdetnâme-i Hümâyûn*⁶² olarak bilinen eseri, *vilâdetnâme* türünde olup III. Mustafa'nın ilk çocuğu Hibetullah Sultan'ın 1759'daki doğumu vesilesi ve Koca Ragıp Paşa'nın önerisiyle kaleme alınmış mensur bir eserdir.⁶³ Melek İbrahim'in Silâhdâr-ı Şehriyâr Mehmed Ağa'nın emriyle kaleme aldığı *Vilâdetnâme-i Hatice Sultan*⁶⁴ adlı mensur eser ise bir başka *vilâdetnâmedir*.⁶⁵ Eser, I. Abdülhamid'in 1776'da doğan ilk çocuğu Hatice Sultan'ın doğumu münasebetiyle yapılan şenliği tasvir etmektedir.⁶⁶

Bunlarla birlikte vilâdet-i hümâyûnları konu edindiği tespit edilen mecmualar *Tevârîh-i Manzûme Berâyı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*, *Tevarih-i Vilâdet-i Sultân Selim bin Mustafâ Han*⁶⁷ ve *Vilâdetnâme-i Şehzade (Murad)*⁶⁸ adlı yazma eserlerdir.

3.1. Vilâdet Konulu Bir Mecmua: *Tevârîh-i Manzûme Berâyı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*⁶⁹

Bu bölümde, IV. Mustafa'nın doğumu için derlendiği tespit edilen bir vilâdet mecmuası incelenmiştir. I. Abdülhamid'in üçüncü çocuğu ve ikinci şehzadesi olan Şehzade Mustafa'nın annesi Ayşe Sineperver Sultan'dır.⁷⁰ Şehzâde Mustafa, 8 Eylül 1779 tarihinde doğmuş; 16 Kasım 1808 tarihinde ise boğdurulmuştur. Neslihan İlknur Koç-Keskin, 29.12.1193 / 07.01.1780 tarihli arşiv belgesinden, Şehzade Mustafa'nın doğumu için şenlik tertip edildiğini tespit etmiştir.⁷¹

⁵⁸ Arslan, "Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Sûr-nâmeler" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* C. 5, 10 (2007): 221-2.

⁵⁹ Arslan, *Sûr-nâmeler*, 222.

⁶⁰ Fatma Sel-Turhan, "İstanbul'da İlan Edilir, Saraybosna'da Kutlanır: 18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Resmi Törenlerinin Bosna Eyaletindeki Yansımaları" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 6 (2) (2017): 343.

⁶¹ Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler* (Ankara: Grafiker Yay., 2016), 310.

⁶² 1940 yılında R. E. Koçu tarafından sadeleştirilerek yayınlanan eser; 1994 senesinde ise M. Arslan ve İ. H. Aksoyak tarafından yazarın diğer üç eseriyle beraber yayınlanmıştır: Haşmet, *Vilâdetnâme*. haz. Reşat Ekrem Koçu, İstanbul: Çığır Kitabevi, 1940. Mehmet Arslan ve İsmail Hakkı Aksoyak, *Haşmet Külliyyatı (Divan, Senedü'ş-Şu'arâ, Vilâdetnâme (Sûrnâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâbnâme)* (Sivas: Dilek Matbaacılık, 1994).

⁶³ Mehmet Orhan Okay, "Haşmet", *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 16 içinde (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997), 423-424.

⁶⁴ Eser M. Arslan tarafından neşredilmiştir.

⁶⁵ Mehmet Arslan, "Divan Edebiyatında Manzum Surnameler" (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1990), 84.

⁶⁶ Hatice Aynur, "Surnâme", *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 37 içinde (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009), 566.

⁶⁷ *Mecmua*, tarafımızca makale olarak yayımlanmıştır: Ceyda Çelebi, "İÜ Nadir Eserler Kütüphanesinde Bulunan ve III. Selim'in Vilâdet Tarihlerini İçeren 05464 Numaralı Şiir Mecmuasının Mestap'a Göre Tasnifi", *Kültürk* 6 (2022): 33-114.

⁶⁸ *Mecmua* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde 05472 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

⁶⁹ Bu makalede, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Millet Yazma Eser Kütüphanesinin izniyle verilen yazma eserin CD ortamındaki kopyasından faydalanılmıştır.

⁷⁰ Kemal Beydilli, "Mustafa IV", *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 31 içinde (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020), 283.

⁷¹ Neslihan İlknur Koç-Keskin, "I. Abdülhamid'in Şehzadelerinin Bed'i Besmele Törenini Anlatan Enderûnlu Fâzıl'ın Sûrnâme-i Şehriyâr'ı Üzerine" *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 27 (2010): 152-153.

Çalışmamıza konu olan *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ* adlı eser, Mehmed Esad el-Yesârî eliyle 1193 / 1779 yılında derlenmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Kataloğunda H.1020 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.⁷²

3.1.1. Şekil Özellikleri

Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ 12 varaktan oluşmaktadır. Yazmanın başında üç, sonunda dört varak boş bırakılmıştır. Cildinin dışı çerçeve şeklinde kahverengi altın zencirekli deri, içi mavi karton kaplamadır. 230x140 mm boyutundaki sayfalarında, 76 mm uzunluğunda 17 satır bulunan eserin serlevhası müzehhep, cetvelleri yıldızlıdır. Eser, aharlı kâğıt üzerine talik yazı ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklarda ve tarihlerin yazımında kırmızı mürekkep kullanımı görülmektedir. Yazma eserin sonunda Mehmed Esad el-Yesârî'nin temmet kaydı yer almaktadır. Eserin ilk ve son varağı aşağıda verilmiştir:

Resim 1: Eserin ilk varağı.

⁷² Fehmi Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yay., 1961), 248.

Resim 2: Eserin son varağı.

3.1.2. Derleyicisi

Eserin derleyicisi, katalogda Mehmed Esad el-Yesârî olarak kaydedilmiş olup yazma eserde derleyicinin temmet kaydı bulunmaktadır. Mecmuanın derleyicisi olması muhtemel üç zat tespit edilmiştir. İlki Musullu Esad Seyyid Mehmed Efendi'dir. Seyyid Abdullah Neşâtî'nin oğlu, şair Seyyid Ali Behcet Efendi'nin ise amcazâdesidir. Ayrıca Bağdat Valisi Ömer Paşa'nın divan efendiliği görevinde bulunmuştur.⁷³ İkincisi Esad Mehmed Efendi'dir. Dedezâde Seyyid Mehmed Efendi'den okumuştur. Hat sanatında, özellikle de talik yazıda meşhur olmuş bir hattattır. Sağ eli çolak olmasına rağmen sol eliyle yazı yazarak devrindeki diğer hattatların önüne geçmiştir; bu sebeple de Yesârî lakabını almıştır. Kendisi aynı zamanda bir kadıdır. 1213 / 1798 yılında vefat etmiş ve Fatih'te Tûtî Abdülatîf'in yanına defnedilmiştir. Oğlu sudurdan Mustafa İzzet Efendi, onun oğlu ise Mehmed Ataullah Efendi'dir. Hayrullah Efendi ile Necip Paşa ise diğer torunlarıdır.⁷⁴ Fatin'in tezkiresinde yer alan Mehmed Esad Yesârî Efendi'nin ise

⁷³ Nuri Akbayar, *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996), 489; Harun Gündüz, "Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 1-100)" (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2009), 142; Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988), 117; Filiz Kılıç, *Şefkat-i Bağdâdî Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017), 46; Furkan Öztürk, *Silâhdâr-zâde Mehmed Emin Tezkîre-i Silâhdâr-zâde* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018), 47.

⁷⁴ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 495; Mustafa Uğur Derman, "Yesârî Mehmed Esad", *TDV İslam Ansiklopedisi C. 43* içinde (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013), 486-7; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Hattatlar*

1213 / 1798 senesinde öldüğü değil, aksine doğduğu kaydedilmiştir. Tespihçilikle uğraşan zat, Kırkçeşme'de bulunan dükkânında Farsça dersleri de vermiştir ve Şeyh Ahmed Rufâî tarikatına mensuptur. Ayrıca bir divançeyi dolduracak kadar şiiri olduğu kaydedilmiştir.⁷⁵ Eserin derleyicisinin, hakkında bilgi verilen bu üç zat arasından Yesârî lakaplı Esad Mehmed Efendi olduğunu düşünmekteyiz.

3.1.3. Muhteva Özellikleri

Yazma eser, mensur bir mukaddime ile başlamaktadır (2b-3a). Bu mensur mukaddime, dönemin padişahı I. Abdülhamid'e ve yeni doğan şehzâdesi Mustafa'ya övgü ifadeleriyle doludur. Eserin sebep-i telifi 2b varlığının 12. ve 17. satırları arasında belirtilmiştir. Mehmed Esad bu kısımda I. Abdülhamid'in emri üzerine vücuda getirdiği bu risalenin, şehzade Mustafa'nın doğumu vesilesiyle yazılmış şiirlerden seçki yapılarak hazırlandığını ve şairlerin isimleri de verilerek tertip edildiğini ifade etmektedir. Hemen ardından ise şiirlere geçilmiştir.

Mensur bir mukaddimeyle başlayan eserde 25'i Türkçe ve ikisi Farsça olmak üzere toplam 27 manzum vilâdet tarihi bulunmaktadır (3b-13b). Kırmızı mürekkeple yazılan başlıklarda, mahlaslarıyla beraber çoğunlukla şairlerin meslekleri de belirtilmiştir. Mehmed Esad tarafından derlenen bu manzumeler, şu şairlere aittir:

“Ahmed Hamdî Üsküdârî, ‘Abbâs-zâde Mehemed Emîn, Behcet es-Seyyid ‘Alî el-Müderriş, Behcetî, Besîm ‘Ömer Mektûbî-i Sâbikâ, Emîn, Feyzu’llâh ‘Âbid ‘Ömrî-zâde el-Müderriş, Hâcegân-ı Dîvândan Mehemed Nesîb Efendi, Hâcegân-ı Dîvân-ı Mu’allâ Erkân[in]dan Hâlâ Tersâne-i ‘Âmire Rûz-nâmecisi Sırrî Mehemed Efendi, Hâmid Hüseyin el-Müderriş, Hasan Paşa-zâde ‘Azmi Efendi, Mehemed Sa’id Mollâçık-zâde, Müderrişinden Rüşdî Efendi, Münîb Ahmed el-Müderriş, Nakî, Râ’if, Refî’â Semerkandî, Sa’id Ahmed Münîf el-Müderriş, Sa’idâ, Sâbikan Yenişehir Kadısı ‘Atâ Efendi, Sermed el-Müderriş, Seyyid Mehemed Emîn el-Müderriş, Seyyid Niyâzî, Tâhir, Tıflî, Yahyâ-zâde Mehemed Sa’id, Zülâlî-i Buhârî”⁷⁶

Mecmuada manzumesi bulunan şairlerin çoğunlukla müderriş olması, dikkati çeken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Müderrişlerin dışında kadı, hoca, mektûbî ve rûznâmecî gibi farklı meslek gruplarından şairler de görülmekle beraber; 14 şairin mesleği belirtilmemiştir.

Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ adlı yazma eser incelendiğinde, *mecmuada* yer alan vilâdet tarihlerinin sosyal hayata dair pek çok unsuru barındırdığı tespit edildi. Ancak söz konusu unsurların bir hayli fazla olması sebebiyle yalnızca vilâdetle ilgili olan unsurlar, metinden alınan örnek beyitlerle birlikte okuyucuya sunuldu. Manzumelerde, 18. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatına dair pek çok geleneğin izi görülmekte olup bunlardan ilki **yağma sofrası** hazırlanmasıdır. Çanak yağması olarak bilinen bu gelenek, saray mutfağında hazırlanan yiyeceklerin çanaklara konularak halk ve yeniçeriye sunulmasıdır.⁷⁷ Eserde bu gelenek, Münîb'in manzumesinde kendisine yer bulmuştur:

İşte ez-cümle bu rûz-ı meymenet-endüzza
H’ân-ı yağma-yı nevâlin neşr idüp kıldı şalâ (2/5)⁷⁸

Bir diğer gelenek **şükrâne kurbanı** kesilmesidir. Doğan çocuk erkekse her koşuğa beşer, kız ise üçer kurban kesilmekteydi.⁷⁹ Ayrıca doğum sonrası kurban kesilmesi, saray dışında da uygulanan bir âdetti.⁸⁰ Bu gelenek, Râif'in aşağıdaki beytinde dillendirilmiştir:

(İstanbul: Maarif Basımevi, 1955), 531; Süleyman Kınılı, “Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007), 140.

⁷⁵ Ömer Çiftçi, *Fatîh Davud Hâtîmetü'l-Eş'âr* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017), 538.

⁷⁶ *Şairler* başlığında detaylandırıldı.

⁷⁷ Neslihan İlknur Koç-Keskin, “I. Abdülhamit'in Şehzadelerinin Bed'i Besmele Törenini Anlatan Enderûnlu Fâzıl'ın Sümnâme-i Şehriyâr'ı Üzerine” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 27 (2018): 15.

⁷⁸ Örnek olarak verilen beyitlerin sonunda yer alan ilk sayı manzumenin eserdeki sırasını, ikinci sayı ise beyit numarasını ifade etmektedir.

Görinen şanma şafağ vech-i semâ üzre bu çerh
‘İyd-ı eltâfında **ķurbân** eylemiş kendin aña (7/3)

Mecmuada yer alan şiirlerde sıkça görülen bir başka âdet, **saçı** yapılmasıdır. Saçı; gelinin başından aşağı saçılan çiçek, şeker, para vb. şeyler olarak tanımlanmaktadır. Ancak saç geleneği sadece düğünlerde değil; başka vakitlerde de sevinçli bir haber, bir müjde geldiğinde uygulanır.⁸¹ *Mecmuadaki* manzumelerde “nişâr, mevâcib ve nağd” ifadeleriyle karşımıza çıkması dolayısıyla, saç geleneğinin şehzade ve sultan vilâdetleri sebebiyle de uygulandığı anlaşılmaktadır. Sırasıyla Münîb, Nesîb ve Behcetî'nin aşağıdaki beyitlerinde saç geleneği söz konusu edilmiştir:

Ceyb-i ‘âlem pür olup **nağd-i ‘ağâ**-yı şâhla
Mağdem-i şeh-zâde de cân ü dile virdi şafâ (2/9)

Toğdı devlet mâhı hem çıktı **mevâcib** çün nücüm
İttifâka kıldılar bir şubh dehri pür-ziyâ (4/10)

Mihr ü mehden şem‘dânlar yakdı rakķâş-ı felek
Sâbit ü seyyâresin kıldı **nişâr**-ı zîr-i pâ

Kîse-i pervîni açdı leyle-i mîlâdda
Ertesi gün **verdiler ķula mevâcib** ser-be-pâ (11/8-9)

Vilâdet-i hümâyûnlar söz konusu olduğunda, en mühim uygulamalardan biri **beşik alayı** geleneğidir. Yeni doğan şehzade veya sultan için değerli taşlarla süslü bir beşik hazırlatılır. Padişahın validesinin hazırlattığı bu murassa beşik; sırmalı örtü ve yorganla beraber, merasimle Eski Saray’dan Yeni Saray’a nakil olunurdu. Doğumun altıncı günü ise sadrazam tarafından gönderilen altın ve mücevherlerle süslü bir beşik alayı yapılırdı.⁸² Saray dışında ise büyük ailelerde, ilk çocuğunu doğuran hanımlara beşik alayı yapılmaktaydı.⁸³ Bu gelenek, **beşik çıkma merasimi** olarak da bilinmektedir.⁸⁴ Aşağıda sırasıyla Behcet, Besîm ve Emîn’in bu murassâ beşiklere dair kaleme aldığı beyitlere yer verilmiştir:

Mihr ü mâh olsa revâdur **cülcül-i gehvâresi**
Keh-keşân bir **telli pullı nev-ķimâğ** olsa sezâ (1/8)

Encüm ile âsmân bir **incilü gehvâresi**
Mehd-i cünbânı olursa zühre-i zehrâ sezâ (5/13)

Târ-ı medd-i nazra-i hıfz-ı melâ’ikden anuñ
Ger **ķimâğ-ı hoş-ķumâşı nesc** olunursa sezâ (20/7)

Yeni doğan şehzâde için **dualar edilmesi**, *mecmuadaki* manzumelerde rastlanan bir başka vilâdet âdetidir. Eserde Behcet, Âbid ve Sırrî halkın şehzade için dualar ettiğini dile getirmektedir:

Şehr-i rûze evvelinde bu sene ‘ıyd itdi halk
Herkes oldı böyle leb-cünbân-ı mihrâb-ı **du‘â** (1/9)

⁷⁹ Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilatımız (Teşrifât ve Teşkilât-ı Kadîmemiz)*, haz. Niyazi Ahmet Banoğlu (İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları, 1973), 39.

⁸⁰ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Bir Zamanlar İstanbul*, haz. Niyazi Ahmet Banoğlu (İstanbul: Tercüman Yayınları 1973), 106.

⁸¹ Orhan Kurtuluş, “Klasik Türk Şiirinde Saçı Geleneği” *Millî Folklor* 81 (2009): 92.

⁸² Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilatımız*, 53-55; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2014), 153-155.

⁸³ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri (Âdât ve Merasim-i Kadime, Tabirât ve Muamelât-ı Kavmiye-i Osmaniye)*, haz. Kazım Arısan ve Duygu Arısan-Günay (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995), 17.

⁸⁴ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Bir Zamanlar İstanbul*, 108.

Bendegâna oldı el-ḥaḳḳ 'ıyd-ber-bâlâ-yı 'ıyd
Hamdü'lillâh itdiler bay u gedâ ḥay (ı)r-du 'â (15/12)

Virdi Haḳ luṭfiyla bir şeh-zâde-i 'âlî-vücûd
Müjde-i teşrîfin 'âlem eyledi ḥizbü'd-du 'â (23/4)

Benzer şekilde, şehzâde ve sultan vilâdetlerinde **gülbang** söylendiğini de eserde görebilmekteyiz. Farsça kelime anlamı bülbül sesi olan gülbang;⁸⁵ eskiden tarikat ayinleri, saray, lonca, yeniçeri ocağı ve mehter gibi yerlerdeki merasimlerde, belli bir tertibe göre yüksek sesle okunan dua ve ilahi dizisidir.⁸⁶ *Mecmuada*, Âbid'in aşağıdaki beytinde karşımıza çıkan gülbang ise bir **vilâdet gülbangıdır**:

Velvele-endâz-ı âfâḳ oldı kûs-ı şevketi
İtdi **gül-bâng-ı vilâdet** âsmâni pür-şadâ (15/10)

Padişahın bir çocuğu olduğunda bayram havasında **kutlamalar** yapılması da bir gelenektir. Bu kutlamalar hem Osmanlı hanedanına yeni bir üyenin katıldığını haber vermekte hem de imparatorluğun gücünü ve ihtişamını yansıtmaktadır.⁸⁷ *Tevârîh-i Manzûme Berâyı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*'da yer alan manzumelerde Münîf, Saîdâ ve Saîd'in bu kutlamaları "ıyd ve sûr" ifadeleriyle söz konusu ettikleri görülmektedir:

Mihr-i zâtı oldı mâh-ı rûzeden evvel bedîd
Maḳdem-i pâkiyle 'ıyd itdi cihân ser-tâ-be-pâ (6/7)

Maḳdemi **sûr eyledi** dünyâyı mesrûr eyledi
Dehri pür-nûr eyledi şadân olup bay u gedâ (19/12)

Güş idince şevḳ ile raḳş itdi zühre **sûr** için
Yazdı târîhin 'uṭarid fikret ü diḳḳat ile (24/4)

3.1.4. Şairler

Tevârîh-i Manzûme I. Abdülhamid'in emri ve görevlendirmesiyle Mehmed Esad el-Yesârî tarafından derlenmiş bir vilâdet manzumeleri seçkisi olup; bu yönüyle Osmanlı patronaj sistemini yansıtmaya bakımdan kıymetlidir. Halil İnalçık, bayramlar veya nevrüz gibi sebeplerle padişaha şiir sunulduğunu ve bunun karşılığında şairlerin caize aldığını belirtmektedir.⁸⁸ Ancak bu *mecmuanın* derlenmesinde padişahın görevlendirmesi söz konusu olup manzumelerin yazılma sebebi ise vilâdet-i hümâyûndur. Musannifin bir seçime tabi tutarak mecmuasına dâhil ettiği 27 manzume, 27 farklı şaire aittir. Şiirlerin tertip edilmesinde ise şairlerin isimlerinin kırmızı mürekkeple yazılan başlıklarda belirtilmesi söz konusudur. Bu başlıkların çoğunlukla şairlerin mesleklerine dair bilgileri de ihtiva etmesi, dikkati çeken bir durum oluşunun yanı sıra şairlerin kimliğini tespit etme hususunda faydalı olması açısından da mühimdir.

Eserde şiirlerine yer verilen şairlerin kimlikleri *Sicill-i Osmanî*, *Tuhfe-i Nâilî* ve *Tezkirelere Göre İsimler Sözlüğü* adlı kaynaklarda ve tezkirelerde yapılan taramalarla tespit edilmeye çalışıldı. Bu tarama sırasında, Şehzâde Mustafa'nın (IV. Mustafa) doğum tarihi olan 1193 / 1779 senesinden önce vefat eden şairler, değerlendirme dışında bırakıldı. Ancak sözü edilen kaynaklarda benzer mahlas ve isimde pek çok şairin bulunması, kimi şairlerin kimliklerinin net bir biçimde tespitine olanak vermedi. Alfabetik bir sıralamaya tabi tutularak sıralanan şairlere dair bilgiler, bu kaynaklardan yararlanılarak özetlendi:

⁸⁵ Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Kâtu*, haz. Mürsel Öztürk ve Derya Örs (Ankara: TDK Yay., 2009), 296.

⁸⁶ Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 443

⁸⁷ Özge Öztekin, *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler* (Ankara: Ürün Yay., 2006), 383.

⁸⁸ Halil İnalçık, *Şair ve Patron* (Ankara: Doğu Batı Yay., 2013).

Abbâs-zâde Mehmed Emîn: İstanbul'da doğmuştur. Asıl ismi Mehmed Emin'dir. Anadolu kadılarından Abbaszâde'nin soyundandır. Şeyhülislam İshak Efendizâde Şeyh Said Mehmed Efendi'nin kitapçısı olup tarihleriyle dikkat çektiği belirtilmiştir. Mühürdarlık, divan hocalığı ve kadılık görevlerinde de bulunmuştur. 1181 / 1767-8 yılında vefat etmiş ve Galata'da defnedilmiştir.⁸⁹

Ahmed Hamdî Üsküdârî: Asıl ismi Ahmed'dir. İstanbul'da doğmuştur. *Bağçe-i Safâ- endûz*'da Ahmed Şâmizâde Üsküdârî olarak kaydedilmiştir. Maliye kaleminde kâtiplik yapmıştır. Vefat tarihine dair bilgi bulunmamasıyla birlikte 1127 / 1715 yılında Soda Adası'nın fethine tarih düşürdüğü bilinmektedir. Tarih düşürme konusunda yetenekli oluşunun kaydedilmesi dikkat çekicidir.⁹⁰

Atâ Efendi: Seyyid Atâullah Efendi'dir. Yenişehirli Seyyid Atâ olarak da tanınmıştır. Fatın, oturduğu semt dolayısıyla şairi, Çırçırılı Atâ Efendi olarak kaydetmiştir. 1164 / 1750-1 yılında doğmuştur. Aksaraylı sıbyan mektebi öğretmeni Abdullah Efendi'nin oğludur. Kâtiptir. Divanı bulunmaktadır. 1230 / 1814'te vefat etmiştir.⁹¹

Behcet es-Seyyid Alî: Musul'da doğmuştur. Asıl ismi Ali'dir. Fahreddinzâde olarak bilinmektedir. Seyyid Abdullah Neşatî Efendi'nin oğludur. Kardeşi Esad Mehmed Efendi'dir. Bir dönem Harameyn müfettişliği, daha sonra müderrislik yapmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. 1197 / 1783'te vefat etmiş, Eyüp'te defnedilmiştir. *Sicill-i Osmanî*'ye göre vefat yılı 1191 / 1777'dir.⁹² Burada sözü edilen Esad Mehmed Efendi'nin, *mecmuanın* derleyicisi olabileceğini düşünmekteyiz.

Behcetî: İsmi Hasan olup Anteplidir. Tarih ve şiir konusunda bilgilidir. İstanbul'a gelerek kadı olmuştur. Daha sonra Kara Halilzâde Mehmed Said Efendi'nin mektupçusu olmuştur. 1189 / 1775 ve 1190 / 1776 yılları arasında vakanüvislik görevinde bulunmuştur. Ölüm tarihi bilinmemektedir.⁹³

Besîm Ömer: Kırımlı Ömer Besim Efendi'dir. Arapça ve Türkçede şairdir. Kethüda kaleminden yetişip hâcegân olmuştur. Silahtar kâtipliği ve başka memuriyetlerde bulunmuş; 1196 / 1781 yılında vefat ederek Eyüp'te defnedilmiştir.⁹⁴

Emîn: 18. yüzyılda, Emîn mahlasını kullanan birçok şair bulunmaktadır. Manzumenin başlığında şairin yalnızca mahlası verildiğinden, bu kişinin kim olduğu tespit edilememiştir.

Feyzullâh Âbid Ömrî-zâde: Fârukî-nesep kadılardan Ahmed Efendi'nin oğludur. Müderristir. Sofya'da mollalık yapmıştır. Vefatı 1194 / 1780 yılıdır, Sofya'da metfundur.⁹⁵

⁸⁹ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 470; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 110; Oğraş, *Es'ad Mehmed Efendi Bağçe-i Safâ-endûz* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018), 55.

⁹⁰ Adnan İnce, *Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi Tezkiretü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018), 113; İnce, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 178-9; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 180; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 31.

⁹¹ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 333; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 363; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 51; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 190; Fatma Özdemir, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva II. Cilt s. 468-734" (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011), 520; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 183.

⁹² Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 363; Mehmet Nuri Çınarcı, *Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey Tezkiretü's-Şu'arâ* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2019), 31; Sadık Erdem, *Râmîz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)* (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1994), 46-7; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 70; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 50; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 77-8; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 55; Fatih Yıldırım, "Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 101-200)" (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2009), 59.

⁹³ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 364; Erdem, *Âdâb-ı Zurafâ*, 47; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 79.

⁹⁴ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 370; Gündüz, *Tuhfe-i Nâilî*, 251; İpekten vs., *İsimler Sözlüğü*, 75; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 70.

⁹⁵ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 140; Erdem, *Âdâb-ı Zurafâ*, 200; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 189; Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 348; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 182.

Hâmid Hüseyin: Niğde'de doğmuştur. Münif Mehmed'in oğlu, müderris Hâmid Hüseyin Efendi'dir. İsmi Hüseyin'dir. 1227 / 1812'de vefat edip Ayrılıkçeşmesi'ne defnedilmiştir. Ancak *Tuhfe-i Nâilî* ve *Bağçe-i Safâ-endûz*'da ölümü 1201 / 1786 olarak kaydedilmiştir.⁹⁶

Hasan Paşa-zâde Azmî Efendi: Kaynaklarda bu şair olması muhtemel iki Azmî tespit edilmiştir. Bunlardan ilki kara gümrüğü nazırı Hasan Ağa'nın oğludur. Kaleminden yetişip İstanbul mukataacılığı, dikimhane nazırlığı, Trablusgarp maliye memurluğu, Trablusgarp ve Bosna defterdarlığı görevlerinde bulunmuştur. Ali Rıza Bey ve Behcet Bey adlarında iki oğlu olmuştur. 1266 / 1850 yılında vefat etmiştir.⁹⁷ İkincisi ise Ahmed Azmî Efendi olup Diyarbakırlıdır. Vefatı 1247 / 1831 senesindedir.⁹⁸

Mehammed Nesîb Efendi: Doğum tarihi *Tuhfe-i Nâilî*, *Sicill-i Osmanî* ve Fatin'in *Hâtîmetü'l-Eşâr*'ında 1153 / 1740; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde 1155 / 1742-3 senesi olarak kaydedilmiştir. Diğer kaynaklarda ise doğum tarihiyle ilgili bilgi bulunmamaktadır. İstanbul'da doğan şair, İkiyapraklızâde olarak tanınmıştır. Ancak bu lakap, *Sicill-i Osmanî* ve *Fatin Tezkiresi*'nde İkiyapraklızâde olarak kaydedilmiştir. Seyyid Süleyman Efendi'nin oğludur. Hâcegândandır. Halep Valisi Bekir Paşa'nın mühürdarlığı, vekalet mektupçuluğu, serhalifelik, sadaret mektupçuluğu, evkaf muhasebeciliği, beylikçilik, piyade mukabeleciliği ve maliye tezkireciliği gibi görevlerde bulunmuştur. Arapça ve Farsça bilen fazıl bir zat olduğu belirtilen şairin matbu bir divanı bulunmaktadır. 1204 / 1790'da vefat eden şair, Rumeli Hisarı'nda bulunan Kayalar Kabristanı'nda metfundur.⁹⁹

Mehammed Saîd Mollacak-zâde: Kaynaklarda bu şair olması muhtemel iki zat tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Üsküdar'da metfun olan Şeyh Nasuhi Efendi'nin torunlarından İbrahim Efendi'nin torunu, Çarşambalı Hacı Mollazâde Salih Efendi'nin ise oğlu olan; bu sebeplerle de Nasûhîzâde veya Hacı Mollazâde Said Mehmed Efendi olarak tanınan şairdir. Vefatı 1286 / 1869 senesidir.¹⁰⁰ Tespit edilen diğer şair, Mehmed Emin Efendi'nin oğlu Mehmed Said Efendi'dir. İstanbullu olduğu bilinen zat, müderristir.¹⁰¹

Münîb Ahmed: 18. yüzyılda Münîb mahlaslı üç isim tespit edilmiştir. İlk şairin asıl ismi İbrahim'dir. Mehmed Recâî Efendi'nin oğludur. Hâcegândan olan şair, tezkirecilik görevinde bulunmuş; 1221 / 1806 senesinde vefat etmiştir.¹⁰² İkinci şair 1182 / 1768-9 doğumlu ve Anteplidir. Asıl ismi Mehmed olup Seyyit Mehmed olarak da bilinmektedir. Babasına ise Debbağzâde denmektedir. Müderristir. Enderun'da hocalık yapmıştır. Üç dilde şair ve münşidir. *Siyer-i Kebîr* tercümesi, Arapça haşiyeleri ve *Devhatü'l-Meşâyih*'a zeyli vardır. 1238 / 1822-3'te Aydın'da vefat etmiştir.¹⁰³ Üçüncü şair ise Kâlâyîzâde Refî Mehmed Emin Efendi'nin oğlu Münîb Ahmed Efendi'dir. Şair 1292 / 1876'da, ileri yaşlarda vefat etmiştir.¹⁰⁴

Nakî: Kaynaklarda Nakî mahlaslı yalnızca bir kişi tespit edilebilmiştir. O da Mehmed Nakî Mühtedî'dir. Rumeli'de kadılık yaptığı bilinen zat, 1179 / 1765-6'da vefat etmiştir.¹⁰⁵ Ancak vefat tarihinden hareketle söz konusu *mecmuadaki* Nakî mahlaslı şiirin kendisine ait

⁹⁶ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 598; Erdem, *Âdâb-ı Zurfâ*, 70; İpekten, *İsimler Sözlüğü*, 182; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 74; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 110; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 105; Yıldırım, *Tuhfe-i Nâilî*, 216.

⁹⁷ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 347.

⁹⁸ Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 486.

⁹⁹ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1250; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 478; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 334; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 271; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 244; Osman Zahit Şener, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ II. Cilt s. 1000-1263" (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2013), 170-1.

¹⁰⁰ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1453; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 249; Odabaşı, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva I. Cilt S.234-467" (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2009), 367.

¹⁰¹ Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 373.

¹⁰² Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1214; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 451; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 308.

¹⁰³ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1214-5; Çınarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 91; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 452; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 308; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 264; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 235.

¹⁰⁴ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1213.

¹⁰⁵ İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 433; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 162.

olma ihtimali yoktur. Öte yandan te harfinin noktalarının birleşebilme ihtimali nedeniyle mahlasın Takî olarak da okunabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kaynaklarda Takî mahlaslı üç kişi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Hasan Efendi'nin oğlu Hatvanîzâde Takiyeddin Abdullah Efendi'dir. Müderris ve molladır. 1230 / 1815'te vefat etmiştir.¹⁰⁶ İkincisi Kavsîzâde Takiyeddin Mehmed Efendi'dir. Bu zat da müderris ve molladır. 1247 / 1831-2'de vefat etmiştir.¹⁰⁷ Son olarak Mehmed Takiyyüddin Efendi ise Halepli Kudsî Efendi'nin oğludur. Benzer şekilde o da mollalık ve kadılık yapmıştır.¹⁰⁸

Râif: Manzume başlığında, şairin mahlası dışında bir bilgi verilmediğinden kaynaklarda, olası yedi kadar Râif tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, Mollacıkzâde İshak Efendi'nin torunu ve müderris Besim Efendi'nin oğlu olup asıl adı Mehmed'dir. Mollacıkzâde olarak da bilinmektedir. İstanbulludur. *İlm-i Ferâiz*'i nazmetmiş, *Kaside-i Bürde*'ye Türkçe tahmis yazmıştır. Kaynaklarda şiir ve inşada mahir olduğu belirtilen şair, 1240 / 1824-5'te Yenişehir'e molla olmuş, aynı sene vefat etmiştir. Fatin ölüm tarihi olarak 1239 / 1823-4 yılını vermektedir. Şahoğlu Camisi haziresinde metfundur. *Tuhfe-i Nâilî*'ye göre ise vefatı 1269 / 1823 senesidir.¹⁰⁹ İkinci Râif, Reisülküttab Arif Efendi'nin oğlu Mehmed Râif'tir. Üsküdar ve Edirne'de kadılık yapmıştır. Vefatı ise 1263 / 1846-7 yılındadır.¹¹⁰ Üçüncü şair ise Genç Mehmed Paşazâde İbrahim Bey'in oğlu Ahmed'dir.¹¹¹ Kaynaklarda bulunan dördüncü Râif, Kürt İbrahim Paşa'nın oğlu İsmail Paşa olup hâcegândandır. Reisülküttaplık, darphane nazırlığı ve vezirlik görevlerinde bulunmuş; 1199 / 1784-5'te vefat etmiştir.¹¹² Beşinci isim Âtîfzâde Mehmed Tahir Efendi'nin oğlu Râif Efendi'dir. Müderris ve molla olan zat, 1246 / 1830'da vefat etmiştir.¹¹³ Altıncı isim Râif Mehmed Bey'dir. Reisülküttab Arif Efendi'nin oğludur. Müderrislik ve kadılık yapmış; Anadolu kazaskeri iken 1263 / 1847'de vefat etmiştir.¹¹⁴ Tespit edilen yedinci ve son isim ise Gümrükçüzâde Râif Mehmed Bey'dir. İsmail Paşa'nın oğludur. Hâcegândan olup evkaf muhasebeciliği ve kethüdâlık yapmıştır. 1244 / 1829'da vefat etmiştir.¹¹⁵

Refîâ Semerkandî: Kaynaklarda yalnızca bir Refîâ tespit edilebilmiştir. O da kalemden yetişen Refîâ Efendi'dir. 1240 / 1824-5 yılında küçük kale tezkirecisi olmuştur. Vefat tarihi bilinmemektedir.¹¹⁶

Rüşdî Efendi: 18. yüzyılda, Rüşdî mahlaslı 20'den çok şair bulunmaktadır. Ancak bu şairler arasından iki isim öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Hacı Veliyüddin Rüşdî Efendi'dir. Ayaşlı Hacı Ahmed Efendi'nin oğlu olan zâtın Şeyhzâde nakîbü'l-eshrâf Mehmed Esad Efendi'ye intisap etmesi ve onun kâtibi oluşu dikkat çekicidir. Burada sözü edilen Mehmed Esad Efendi'nin, *mecmuanın* derleyicisi olabileceğini düşünmekteyiz. Şair, 1258 / 1842 yılında vefat etmiştir.¹¹⁷ Diğer şairin ise asıl ismi Ali'dir. Layinezâde ve Alanyalîzâde olarak da bilinmektedir. Babası Abdülhalim Efendi'dir. Karaferyeli olup müderristir. Ayrıca Rumeli kadılarındandır. Kardeşi Şeyhî Efendi de şairdir. III. Selim devrinde vefat ettiği bilinmektedir.¹¹⁸

¹⁰⁶ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1621.

¹⁰⁷ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1622.

¹⁰⁸ Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 94.

¹⁰⁹ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1345; Çımarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 47-8; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 139; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 364; Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 150.

¹¹⁰ Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 163; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 364.

¹¹¹ Çımarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 47; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 364; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 126.

¹¹² Çımarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 47; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 154.

¹¹³ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1344.

¹¹⁴ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1344.

¹¹⁵ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1344.

¹¹⁶ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1372.

¹¹⁷ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1403; Çımarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 53; Çiftçi, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, 177; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 396; Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 216.

¹¹⁸ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1404; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 397; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 129; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 115-6.

Saîd Ahmed Münîf: Kaynaklarda, bu şair olması muhtemel iki zat tespit edilmiştir. Bunların ilki olan Said Ahmed Efendi, Edirne mollası ve müderristir. 1249 / 1833-4 yılında vefat etmiştir.¹¹⁹ İkinci zat olan Münîf Ahmed Efendi ise kalemden yetişerek tezkire-i sani, daha sonra tezkire-i evvel olmuştur. 1246 / 1830-1 yılında görevden ayrılmış, daha sonra vefat etmiştir.¹²⁰

Saîdâ: Buhara'da doğduğu bilinen şair, Molla Cami'nin soyundandır. Öğrenim gördükten sonra İstanbul'da Eyüp'e yerleşmiştir. Nakşibendi'dir. Ayrıca Farsça bir divanı bulunmaktadır.¹²¹

Sermed: Şekercizâde Hattat Seyyid Mehmed Efendi'nin oğlu, Seyyid Feyzullah Sermed Efendi'dir. Dedesi Abdurrahman Efendi'dir. Şekercizâde olarak da bilinmektedir. İstanbulludur. Şair ve hattattır. Müderrislik ve Selânîk kadılığı yapmıştır. Divançesi vardır. 1202 / 1787 yılında vefat etmiş, Üsküdar'da defnedilmiştir.¹²²

Seyyid Mehmed Emîn: Kaynaklarda üç farklı Seyyid Mehmed Emin bulunmaktadır. İlki Dimetokalı Emin Mehmed Efendi'dir. Müderrislik, fetva eminliği ve kadılık yapmıştır. Fazıl bir zat olduğu belirtilmiştir. 1222 / 1807 senesinde vefat etmiştir.¹²³ İkinci Emin Mehmed Efendi, Âtıfzâde Süleyman Ferid Efendi'nin damadı Osman Efendi'nin oğlu olup müderristir. Karabekirzâde olarak da bilinmektedir. 1277 / 1860 senesinde vefat etmiş, Haydarpaşa'ya defnedilmiştir.¹²⁴ Sonuncu ise Ayaklı Kütüphane ve Müftizâde olarak da tanınan Emin Mehmed Efendi'dir. Antalya müftüsünün oğludur. Müderris olup Yenişehir mollalığı ve Anadolu kazaskerliği yapmıştır. III. Selim'in huzur derslerinde bulunmuştur. Oğlu Reşid Mehmed Efendi'dir. 1212 / 1797 yılında vefat etmiştir. Üsküdar'da metfundur.¹²⁵

Seyyid Niyâzî: Bu şair, kaynaklarda tespit edilememiştir.

Sırrî Mehmed Efendi: Kaynaklarda iki uygun zat tespit edilmiştir. Bunların ilki Ağrıbozlu Emin Mehmed Sırrî Efendi'dir. Ölüm tarihi bilinmemekle birlikte 1258 / 1842-3 senesinde Tekirdağ'a göçmüştür.¹²⁶ Diğer isim ise Hacı Seyyid Sırrî Mehmed Efendi'dir. Önce Nuruosmaniye Camisi vaizliği, sonra Nazmizâde Tekkesi, Ayasofya ve Kadiriye şeyhliği yapmıştır. Ulemandır. 1216 / 1811 senesinde vefat etmiştir.¹²⁷

Tâhir: Kaynaklarda, 18. asırda yaşamış olan dört Tâhir tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Mahmud Efendizâde Mehmed Tâhir Efendi'dir. Medine kadılığı yapmıştır. 1196 / 1781 senesinde vefat etmiştir.¹²⁸ İkincisi İstanbullu Hanîfzâde Ahmed Tâhir Efendi'dir. 1217 / 1802 senesinde vefat etmiş ve İstanbul'da defnedilmiştir.¹²⁹ Bir diğeri Lalezarzâde Tâhir Efendi'dir. Müderris ve molladır. 1201 / 1786-7 yılında vefat etmiştir.¹³⁰ Son olarak Sıddıkzâde Tâhir Efendi, Halil Mehmed Efendi'nin oğlu olup müderristir. 1211 / 1796-7 senesinde rahmetli olmuştur.¹³¹

¹¹⁹ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 1439.

¹²⁰ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 1215.

¹²¹ İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 418-9.

¹²² Çınarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 61; Erdem, *Âdâb-ı Zürafâ*, 158; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 439; Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 338.

¹²³ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 472.

¹²⁴ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 472; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 110; Kılıç, *Şefkat-i Bagdâdî*, 36.

¹²⁵ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 472-3; Erdem, *Âdâb-ı Zürafâ*, 26; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 111; Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endûz*, 56-7.

¹²⁶ Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 348.

¹²⁷ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 1507.

¹²⁸ Erdem, *Âdâb-ı Zürafâ*, 194-5; Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 318.

¹²⁹ Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 318.

¹³⁰ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 1611.

¹³¹ Akbayan, *Sicill-i Osmanî*, 1611.

Tıflî: Kaynaklarda bu yüzyılda Tıflî mahlaslı dört şair tespit edilmiştir. İlki Urfalı Hacı Mehmed Emin Efendi'dir. Hâcegândandır ve kâtiptir. 1214 / 1799 yılında vefat etmiştir.¹³² İkincisi Tıflî Çelebi'dir. Şefkat'in tezkiresinde ve *Tuhfe-i Nâilî*'de Galatalı, *Sicill-i Osmanî*'de ise Edirneli olduğu kaydedilmiştir. Divan-ı Hümeyun hâcegânındandır. Mahmutpaşa Mahkemesi başkâtibidir. 1199 / 1785 senesinde vefat etmiştir. Âlim, hattat ve latifeci olduğu kaydedilmiştir.¹³³ Üçüncü Tıflî'nin asıl ismi Ahmed'dir. Kerküklüdür. Kethüda kalemi hulefasındandır. Eflak ve Boğdan'da divan efendiliği yapmıştır. Yetenekli bir şair olduğu kaydedilmiştir. II. Mahmud devri başlarında vefat etmiştir.¹³⁴ Son Tıflî Efendi ise hâcegândan ve kalem erbabındandır. II. Mahmut devri başlarında vefat etmiştir.¹³⁵

Yahyâ-zâde Mehmed Saîd: Müderristir. Eyüp ve Şam mollalığı yapmıştır. Anadolu kazaskerliği görevinde de bulunmuştur. 1252 / 1836 yılında vefat etmiş ve Draman'a defnedilmiştir.¹³⁶

Zülâfi-i Buhârî: Hacı Feyzullah Nakşibendi'dir. Buhara'nın Gücduvan kasabasıdır. Hacca gitmek niyetiyle yola çıkmış ve bir müddet İstanbul'da ikamet etmiştir. Talep eden dostlarına ücreti mukabilinde *Şevket Divanı*'nı çoğaltmıştır. Bir hayli Farsça şiiri vardır. 1195 / 1780-1 senesinde vefat etmiştir.¹³⁷

3.1.5. Nazım Şekilleri

Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ adlı vilâdet mecmuasında, toplam 27 adet manzume bulunmaktadır. Mecmuada yer alan bu manzumelerden yalnızca yedisinin ilk beyti kafiyeli olup kafiye şeması bakımından kaside şeklindedir ancak bu kasideler yalnızca methiye ve tarih içermektedir. Geriye kalan 20 manzume ise kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır. Manzumelerle ilgili bilgiler, aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 2: Nazım Şekilleri

Sıra no	Varak no	Başlık	Nazım şekli	Vezin	Beyit sayısı
1	3b	Tārîh Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafâ li-Behcet es-Seyyid 'Alî el-Müderriş	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	16
2	4a	Tārîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Civân-baht li-Münîb Aḥmed el-Müderriş	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	13
3	4b	Tārîh-i Tıflî Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde-i 'Alî-necîb	Kıt'a	mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün	10
4	4b	Hâcegân-ı Dîvândan Meḥmed Nesîb Efendî'nün Tārîhidür	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	13
5	5a	Tārîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafâ li-Besîm 'Ömer Mektûbi-i Sâbîkâ	Kaside	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	17
6	5b	Tārîh-i es-Sa'îd Aḥmed Münîf el-Müderriş	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtü/fâ'ilün	9
7	6a	Tārîh-i Ra'îf Berây-ı Şeh-zâde-i 'Alî-neseb	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	11
8	6b	Müderrişinden Ḥasan Paşa-zâde 'Azmi Efendî'nün Tārîhidür	Kıt'a	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	7
9	6b	Sâbîkan Yenişehir Kâdisı 'Aḫa Efendî'nün Tārîhidür	Kıt'a	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	11

¹³² Oğraş, *Bağçe-i Safâ-endüz*, 141; Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 330.

¹³³ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1634; Kılıç, *Şefkat-i Bağdâdî*, 187; Özdemir, *Tuhfe-i Nâilî*, 332; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 179.

¹³⁴ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1634; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 506; Kılıç, *Şefkat-i Bağdâdî*, 185; Öztürk, *Silâhdâr-zâde*, 178

¹³⁵ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1634

¹³⁶ Akbayar, *Sicill-i Osmanî*, 1454

¹³⁷ Çınarcı, *Şeyhülislam Ârif*, 60; İpekten vd., *İsimler Sözlüğü*, 558; Odabaşı, *Tuhfe-i Nâilî*, 296.

10	7a	Târîh-e es-Seyyid Mehemmed Emîn el-Müderriş	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	7
11	7a	Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde li-Behcetî	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	13
12	7b	Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Sa'd-Ahter li-'Abbâs-zâde Mehemmed Emîn	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	7
13	8a	Târîh-i Hâmid Hüseyn El-Müderriş Berây-ı Şeh-Zâde Sultân Mustafâ	Kaside	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	14
14	8b	Târîh-i Mehemmed Sa'îd Mollâciğ-zâde	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	8
15	8b	Târîh-i Feyzullah 'Âbid 'Ömri-zâde el-Müderriş	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	17
16	9b	Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafâ Sermed el-Müderriş	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	5
17	9b	Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde Târîh-i Nakî	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	11
18	10a	Târîh-i Ahmed Hamdi Üsküdarî	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	8
19	10a	Târîh-i Sa'îd Berây-ı Vilâdet-i Sultân Muştafâ	Kaside	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	15
20	10b	Târîh-i Emîn Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde-i 'Âli-nijâd	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	10
21	11a	Müderrişinden Rüşdi Efendiniün Târîhidür	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	15
22	11b	Târîh-i Tahîr Berây-ı Vilâdet-i Sultân Muştafâ	Kaside	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	9
23	12a	H'âcegân-ı Dîvân-ı Mu'allâ Erkân[in]dan Hâlâ Tersâne-i 'âmir Rüz-nâmecisi Sırrî Mehemmed Efendiniün Târîhidür	Kaside	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	7
24	12a	Târîh-i Yahyâ-zâde Mehemmed Sa'îd	Kaside	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	9
25	12b	Târîh-i Seyyid Niyâzi Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde	Kıt'a	mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün	11
26	13a	Târîh-i Zülâli-i Buğarî	Kıt'a	fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	11
27	13a	Târîh-i Refi'â Semerkandî	Kaside	müstef' ilün/müstef' ilün/müstef' ilün /müstef' ilün	5

3.1.6. Edebî Tür Özellikleri

Tevârîh-i Manzûme'de yer alan manzumeler, kaside ve kıt'a olmak üzere iki farklı nazım şekli kullanılarak kaleme alınmış olsalar da içerik bakımından farkları bulunmamaktadır. Her iki nazım şekliyle yazılmış olan manzumelerde de padişah I. Abdülhamid'e övgü ifadeleri geniş yer tutmaktadır. Padişah'tan sonra ise yeni doğan şehzadeye övgülerde bulunulur. Şehzadenin doğumuyla alakalı pek çok teşbih de bu manzumelerde yer alır. Ayrıca şairler tarafından birçok sosyal hayat unsuruna yer verildiği ancak *vilâdetnâmeler*e nazaran bu unsurların az olduğu ifade edilebilir. Tüm manzumelerin son beyti ise ebcekle şehzadenin doğum tarihini verecek şekilde tasarlanmıştır. Mehmet Arslan'ın genel itibarıyla sûriyye tarihleri ve sûriyye kasideleri olarak adlandırdığı bu edebî türünün doğum konusu özelinde *viladiyye* olarak adlandırılabilen kanaatindeyiz.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu makalede, *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ* ve ilgili arşiv belgelerinden hareketle tarihî ve edebî vilâdet-i hümâyûn uygulamaları incelenmiştir. Padişah çocuklarının doğumunu ifade eden vilâdet-i hümâyûnla ilgili uygulamaların takibini, tarihî belgelerden yapabilmek mümkündür. Edebiyata yoğun olarak yansımış olsa da vilâdet-i hümâyûn mevzuuyla ilgili pek çok arşiv belgesi bulunmaktadır. Tespit edilen bu arşiv belgelerinde ise net bir şekilde görülmektedir ki vilâdet-i hümâyûn konusuna büyük önem gösterilmiştir.

Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ'nın son varlığında Mehmed Esad el-Yesârî adı bulunmaktadır. Eserde başka bir isme rastlanmadığından, manzumeleri hem derleyen hem de yazıya geçirenin aynı zat olduğunu söylemek mümkün olup kaynaklarda Mehmed Esad adlı üç zat tespit edildi. Bunlar arasında ise 1213 / 1798'de vefat eden, Yesârî lakaplı ve hattatlığıyla meşhur olmuş ancak daha önce bir mecmua derlediği bilinmeyen Esad Mehmed Efendi öne çıkmaktadır.

Mecmua, Osmanlı'daki patronaj ilişkisini yansıtmaya bakımından önemlidir. Mensur şekilde yazılmış kısa bir mukaddimesi bulunan eser, sebep-i telif denilebilecek birkaç satırda ifade edildiği üzere, padişahın emri üzerine derlenmiş bir vilâdet manzumeleri seçkisidir. Her manzume, padişaha ve yeni doğan şehzadeye övgü içermektedir. Şairlerin ise üst kademelerde görev yapan -çoğunlukla ilmiye sınıfına mensup- kişiler olması da dikkati çekmektedir. İlâveten bu manzumelerin divanı bulunmayan şairlere ait olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Hem arşiv belgelerinde hem de incelenen *mecmuadaki* manzumelerde ortak bir şekilde görülen birtakım vilâdet-i hümâyûn uygulamaları bulunmaktadır. Bunlar bebek doğmadan önce murassa beşik takımlarının hazırlanması, doğum vuku bulduktan sonra vilayetlerde duyurulması, hayır duaları edilmesi, kutlamalar yapılması, padişahın ihsanlarda bulunması ve kurbanlar kesilerek ziyafetler verilmesidir. Gülbang söylenmesi ise arşiv belgelerine yansımamış olmasına rağmen eserdeki manzumelerde varlığı tespit edilen bir uygulamadır.

Mecmuadaki manzumeler ise bazıları kıt'a, bazıları da kaside nazım şekliyle kaleme alınmış olsalar dahi içerikleri aynı olup padişah ile şehzade övgüsü ve de şehzadenin doğumuyla alakalı teşbihler üzerine kuruludurlar. İlâveten tamamının son beytinde şehzadenin doğum tarihi verilmektedir. Ancak bu manzumelerde -müstakil *vilâdetnâmelerle* kıyaslandığında- şenlik tasvirleri ve sosyal hayat unsurlarının çok az yer aldığı görülür. Sonuç olarak Mehmet Arslan'ın genel olarak sûriyye tarihleri ve kasideleri olarak adlandırdığı manzumelerden doğum konulu olanlara "*vilâdiyye*" denmesini öneriyoruz.

Çeviri Yazı Hazırlanırken İzlenen Yol

1. Çeviri yazıda Osmanlı Türkçesinin klasik imlasına, İsmail Ünver'in¹³⁸ ve M. Fatih Köksal'ın¹³⁹ tekliflerine uyulmaya çalışılmıştır.
2. Varak numaraları, her sayfanın başında "[ ]" ile belirtilmiştir.
3. Manzumelerin başında vezinleri ve metindeki sıraları belirtilmiştir.
4. Beyitler, kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla numaralandırılmıştır.
5. Metin tamirleri "[ ]" ve harekelendirmeler "( )" ile gösterilmiştir.
6. Hece ve kelime eksiklikleri / fazlalıkları dipnot ile verilmiştir.

¹³⁸ İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Türkoloji Dergisi* 11 (1) (1993): 51-89.

¹³⁹ M. Fatih Köksal, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori* (İstanbul: Kesit Yay., 2017).

Çeviri Yazılı Metin

[2b] Hâlâ zîver-efzây-ı taht-ı 'âlî-baht-ı 'osmânî ve zînet-bağşâ-yı erîke-i saltanat ve kişversitânî râfi'-i a'lâm-ı 'adl ü dâd kıtî'-i 'urûk-ı erbâb-ı bâğî vü fesâd ve dâfi'-i mezâlim ü ta'addiyât ve bî-dâd sâlik-i mesâlik-i haqq u inşâf ve kâmi'-i meşâri'-i ebvâb-ı cevr ü i'tisâf nâşir-i menâşir-i 'adâlet ve âmir-i evâmir-i merhamet ü şefkat bâsıt-ı bisât-ı 'inâyet ü ihsân ve dâfi'-i erbâb-ı şekâvet ü 'udvân zahîr-i mülk ü millet ve destgîr-i fuqarâ-yı ra'iyet ve melâz u melce'-i ümmet kehfü'l-enâm gâysü'l-efdâl ve'l-in'âm ve leysü'd-devle ve'l-islâm şamşâm-ı niyâm-ı satvet ü şalâbet ve dirgâm-ı künâm-ı şecâ'at u hamâset vâsıtâ'u'l-'ıkd-i cihândârî ve râbîta-i milket ü şehriyârî beyt-i murâşşâ'-ı neşîde-i şevket ü hüsn-i ma'la'-ı kâşîde-i devlet müstezâd-ı manzûme-i ma'delet ve 'unvân-ı dîvân-ı cihânbanî vü saltanat hâmi-i beyze-i beyzâ-yı islâm ve mâhî-i âşâr-ı şirk-i kefere-i li'âm pād-şâh-ı İskender-ħadem ve şehin-şâh-ı Efrîdûn-'alem ve şehriyâr-ı Dârâ diyâr-ı Cem [3a] ve cem-ħaşem melâzü'l-fuqarâ ve me'âzü'l-zu'afâ imâmü'l-muvaħħidîn ve hümâmü'l-müttekîn gâvsü'l-islâm ve'l-müslimîn ve gıyâsü'l-millete ve'd-dünyâ ve'd-dîn sultânü'l-berreyn ve ħakanü'l-bahreyn es-sultân ibnü's-sultân ve'l-ħakan ibnü'l-ħakan şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyyü'n-ni'met-i 'âlemiyân şâh-ı cihân ve şehin-şâh-ı devrân es-sultân 'Abdü'l-ħamîd ħan efendimiz ħazretlerinüñ maşrık-ı ħilâfet ü ħudâvendgârî ve ma'la'-ı übbet ü cihândârî olan şulb-ı pāk-ı feyznāk-ı şehriyârîlerinden pertev-efşân-ı 'âlem-i vücûd ve lem'a-bağş-ı çeşm-i şühûd olan semere-i şöhre-i tâcdârî ve nev-bâve-i bostân-ı baħtiyârîleri şeh-zâde-i civân-baht-ı 'âlî-şân devletlü necâbetlü **sultân Muştafâ** dâme maħfüzen fi şavnü'l-meliki'l-mennân ħazretlerinüñ vilâdet-i bâsa'âdetlerine zamân-ı ma'ârif-nişân-ı şâhâne ve âvân-ı avârif-iķtirân-ı shehen-şâhâne olan erbâb-ı tabî'at ü isti'dâduñ inşâd eylediği tevârîħden şeref-yâfte-i şudûr olan ħaṭṭ-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûn mücibince intihâb olunan tevârîħ-i belâğat-nişabdur ki bâ-ħaṭṭ-ı hümâyûn bu mecelle-i celîlede cem' ü telfîk ve ism ü resmleriyle tertîb ü tensîk olındı.

[3b]

(1)¹⁴⁰ **Târîħ Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafâ li-Behcet es-Seyyid 'Alî El-Müderriis**

(fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün)

1. Pād-şâh-ı dâdger şâhen-şeh-i Dârâ-zafer
Ya'nî şâh 'Abdü'l-ħamîd ħan-ı kerâmet-intimâ
2. Kişver-ârâ-yı ħilâfet oldığı günden berü
Sâyesinde ħaqq budur âsâyiş oldı rû-nümâ
3. İşte ez-cümle yine bu vaḳt-i sa'd-endüzda
Geldi şulbinden bu nev şeh-zâde-i 'âlem-behâ
4. Kurretü'l-'ayn-ı cihân pîrâye-bağşây-ı zamân
Mâye-i emn ü emân efser-tîrâz-ı i'tilâ
5. Ğonçe-i gülzâr-ı devlet devħa-i zîb saltanat
Mîve-i şâh-ı ħilâfet dürrütü't-tâc-ı 'alâ
6. Tâzelendi bu nüvîd-i şevkden pîr-i felek
Tâs-ı gerdûn oldı bir peymâne-i ħâlet-fezâ
7. Yine tertîb itdi zühre seb'a-i seyyâreden
Mevlid-i şeh-zâdeye bir bezm-i ħûb u ħam-zidâ
8. Mihr ü mâh olsa revâdur cülcül-i gehvâresi
Keh-keşân bir telli pullı nev-ķimâṭ olsa sezâ

¹⁴⁰ Manzumeler, faydalanmayı kolaylaştırmak için numaralandırılmıştır.

9. Şehr-i rûze evvelinde bu sene 'ıyd itdi halk
Herkes oldu böyle leb-cünbân-ı mihrâb-ı du 'â
10. Hıfz ide şeh-zâdelerle zâtını Bârî Hudâ
Eyleye ârâyiş-i taht-ı hilâfet dâ'imâ
11. 'Ahd-i sa'dinde meserretzâr ola şahn-ı zemîn
Sâyesinde râhat itsün ser-te-ser bay u gedâ
12. Maşdar-ı şad feth ü nuşret bu ola şeh-r-i şiyâm
Her şebi Kıadr ola her rûz-ı sa'ıdi 'ıydiyâ
13. Şulb-ı pâkinden nice şeh-zâdelerle eyleye
Taht-ı ikbâli müzeyyen hazret-i Bârî Hudâ
14. Sâmi 'a-pîrâ olunca bu peyâm-ı şevk-eşer
Oldı 'âlem çehre-sây-ı kıble-i hamd ü şenâ
[4a]
15. Nazm-bâfân-ı hünerde şevk-i bî-pâyân ola
İtdiler târihini kilik-i güher-rîze recâ
16. Ben de **Behcet** sâl-i târihin bu mışra'la didüm
Zîver-efzâ-yı vilâdet oldu sultân Muştafâ (1193)

(2) **Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Civân-baht li-Münib Ahmed el-Müderriş**

(fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün)

1. Âf-tâb-ı çarh-ı devlet mâh-ı burc-ı saltanat
Pertev-i mihr-i sa'âdet zıll-i memdûd-ı Hudâ
2. Hazret-i 'Abdü'l-hamîd han kim zamân-ı pâkinüñ
'Âleme her rûz-ı sa'd-efrûz-ı şad 'ıyd-ı şafâ
3. Çeşm-i ahter hâk-i âhen bildi kühl-i İsfahân
Râyetinden iktisâb-ı sa'd ider perr-i hümâ
4. Pâ-nihâde oldu tâ kim tahtgâh-ı 'izzete
Oldı her gün başına biñ güne ihsân rû-nümâ
5. İşte ez-cümle bu rûz-ı meymenet-endûzda
Hân-ı yağmâ-yı nevâlin neşr idüp kıldı şalâ
6. Hâşıl-ı şad-sâlesin bi'l-cümle kân ü ma'deniñ
Kulluğın idenlere yek lahzada kıldı 'atâ
7. Eyleyüp meşkür sa'yin hazret-i Rabb-ı Şekür
Virdi genc-i feyzden bir gevher-i 'âlem-behâ
8. Ya'nî bir şeh-zâde-i sa'd-ahter-i hürşid-fer
Maşriq-ı şulbinden oldu 'âleme pertev-sezâ
9. Ceyb-i 'âlem pür olup nakd-i 'atâ-yı şâhla
Maqdem-i şeh-zâde de cân u dile virdi şafâ
10. Zâhir ü bâtın cihân leb-rîz-i şevk oldu henüz
Gıtdi elden renc-i faqr u dilden endüh u cefâ
11. Devha-i zât-ı hümâyûmı o şâh-ı ekremüñ
Pâydar olsun riyâz-ı saltanatda dâ'imâ

12. Dāye-i hıfz-ı Hudā āgūş-ı luftında tutup
Eylesün şeh-zādegānın perveriş şubh u mesā
13. Kemterin çaker **Münibā** yazdı tārîhin tamām
[4b] Başdı bu kevne kadem devletle sultān Muştafā

(3) Tārîh-i Tıflî Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zāde-i 'Ālî-necîb

(meḡ'ülü/fā'ilātü/meḡā'ilü/fā'ilün)

1. Kuṭb-ı zamān hazret-i sultān Ḥamīdi Ḥaḡ
Dā'im serîr-i saltanat[ın]da ide be-cā
2. Ol pād-şeh ki haşmet ü dārātı ger anuñ
Dārā-yı Çine nisbet olursa zihî haṭā
3. Ol şeh ki bezm-i kadr-i hümâyünına anuñ
Fağfûrî kâse-lisin idersem de nā-revā
4. İklîl-i 'adle gevher-i zātı feridedür
Fevc-i mülûke meḡhar olursa revā sezā
5. Gülzār-ı şulb-i pāklerinden be-luṭf-ı Ḥaḡ
Yine açıldı bir gül-i hoş-bū girān-behā
6. Bir şāh-zāde ya'nî kerem eyledi Hudā
K'oldı kudüm-ı pāki ile nās pür-şafā
7. Pîr-i kemāl ola dilerüm tül-i 'ömr ile
Āsîb-i dehrden daḡi maḡfûz dā'imā
8. Vaşfinda şā'irān o gülün hem-çü 'andelîb
Güyā olursalar n'ola tārîh ile revā
9. Biri de **Tıflî** bendesidür vecd ü şevkle
Destinde nāy-ı kilki ider hoşca bir edā
10. Tārîhdür vilâdet-i şeh-zādeye tamām
Sür-ı sürür-i 'āleme mevlüd-ı Muştafā

(4) Ḥācegān-ı Dīvāndan Meḡmed Nesîb Efendinün Tārîhidür

(fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün)

1. Şāh-ı şāhān kuṭb-ı devrān ya'nî ḡan 'Abdü'l-ḡamīd
Mîhr-i burc-ārā-yı şevket hazret-i zıll-i Hudā
2. Kıldı Ḥaḡḡ dünyâyı luftından aña zîr-i nigîn
Mümdur fermānına ḡalk-ı cihān ser-tā-be-pā
3. Şehlerün dergāh-ı iclāinde kadd-i dāl olup
Kāfdan tā kāfa dek ḡükmi revāndur çün şabā
4. Mazhar-ı tevḡîḡ idüp zātın Hudā her ḡâlde
Virdi şāhān-ı selefden faẓla çok ni'met aña
[5a]
5. 'İlm ü ḡilm ü taḡt u iḡbāl ü şalāḡ u 'adl ü cūd
'Afv ü faẓl ü şān ü ālā şevket-i bî-müntehā

6. Kıldı hem ol şâha nûr-ı dîdeler ihsân kim
Her biri gül-nahl-i behcet gönçe-i bâğ-ı behâ
7. Geldi bir şeh-zâde-i ferhunde-bahtî 'âleme
Tutdı nûr-ı cebhesi âfâkı çün bedr-i semâ
8. Nev-hilâl-i saltanat nev-res nihâl-i ma' delet
Kurretü'l- 'ayn-ı hilâfet nâm-ı pâki Muştafa
9. Bir gül-i bâğ-ı şabâhat kim cihâna virdi fer
Olsa lâyıq dâyesi hürşid lâlâsı şabâ
10. Toğdı devlet mâhı hem çıkdı mevâcib çün nücüm
İttifâka kıldılar bir şubh dehri pür-ziyâ
11. Halk-ı 'âlem rûzeniñ fikrin ferâmüş itdiler
Geldi mâh-ı rûzeden evvel bu yıl 'ıyd-ı şafâ
12. Muştafa 'aşkına Hâk ekdârdan mahfûz ide
Şâhı hem şeh-zâdegân-ı ercümendin dâ'imâ
13. Yazdı bir târîh-i şevk-efzâ Nesibâ bendesi
Geldi bezm-i dehre devlet ile sultân Muştafa

(5) Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafa li-Besim 'Ömer Mektüb-i Sâbıkâ

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Mîhr-i burc-ı saltanat 'Abdü'l-hamîd hanuñ Hudâ
Maṭla' -ı envâr-ı feyz itmekle ḳalbin dâ'imâ
2. Fehm idüp sırr-ı hilâfet nüktesin şarf eyledi
Zıkr ü fikr-i Hâḳḳa naḳd-i vaḳtini şubh u mesâ
3. Lâ-cerem cümle umûrında sühûlet hâleti
Maḳz-ı imdâd-ı ilâhî ile oldı rû-nümâ
4. Pâd-şâh-ı heft-kışver şehriyâr-ı baḫr ü berr
Tâcdâr-ı dâd-güster şâh-ı ferhunde-liḳâ
5. Lem'a-i luṭfiyla yek-ser dîde 'âlem-i ḳarîr
Pertev-i 'adliyle çeşm-i dîn ü devlet rûşenâ
6. Her umûrın eyleyüp taṭbîḳ şer'-i envere
Dâ'im olmaḳda rızâ-cû-yı Cenâb-ı Kibriyâ
[5b]
7. Maḳşadı ancaḳ cihânuñ râḫat u emniyyeti
Zıkr ü fikri intizâm-ı dîn ü devlet dâ'imâ
8. Böyle şâh-ı a'zamuñ her dem ğubâr-ı dergehin
Cümleye vâcibdür itmek çeşm-i câna tütüyâ
9. Mazhar-ı tevfiḳ-i Hâḳḳdur şubhesüz her hâlde
İşte ez-cümle yetişmez mi güvâh-ı müdde'â
10. Hâḳḳ te'âlâ şulb-i pâkin ma'den-i nesl eyleyüp
Gün gibi toğdı yine şeh-zâde-i 'âlem-behâ
11. Pertev-i teşrîfi mehd-i kevni tenvîr eyledi
Kıldı envâr-ı ḳudümüyla cihâni pür-ziyâ

12. Naḥl-i zîbâ-yı ḥilâfet nev-nihâl-i salṭanat
Gül-bün-i güلزâr-ı şevket mâh-ı ferḥunde-liḳâ
13. Encüm ile âsmân bir incilü gehvâresi
Mehd-i cünbânı olursa Zühre-i zehrâ sezâ
14. Fâl-i zîbâdur şafâ-yı ḥâtır-ı şâhâniye
Şâh-ı 'âlem nâmmı vaz' itdi sultân Muştafâ
15. Mevlidin meymün u baḥt u tâli' in mes'ud idüp
Tül-i 'ömr ile mu'ammer eyleye Rabbü'l-verâ
16. Cümle-i evlâd-ı emcâdıyla şâh-ı a'zamı
Dâ'im itsün taḥt-ı şevketde Cenâb-ı Kibriyâ
17. Feyz-i Haḳla düşdi bir târîḥ-i rûḥ-efzâ **Besîm**
Kevne virdi zîb ü zîver nûr-ı sultân Muştafâ

(6) Târîḥ-i es-Sa'îd Aḥmed Münîf el-Müderriş

(fâ ilâtün/fâ ilâtün/fâ ilâtün/fâ ilün)

1. Maṭla'-ı şems-i sa'âdet tâcdâr-ı salṭanat
Pâd-şâh-ı dîn ü devlet dâver-i kişver-güşâ
2. Ma'delet-güster ḥıdîv-i dâd-perver kâmvir
Şehriyâr-ı heft-kişver menba'-ı cûd u sehâ
3. Ḥazret-i şâhen-şeh-i zî-şân ḥan 'Abdü'l-ḥamîd
Dergeh-i vâlâsıdur şâhân-ı dehre mültecâ
4. Zîver-i taḥt-ı hümayûn oldığı demden berü
Ḥâtemüñ tay oldu nâmı yâd olunmaz Bayḳara
[6a]
5. Yine bu ḥayrî'l-ḥalef şeh-zâde-i sa'd-aḥteri
Şâh-ı devrâna 'atâ itdi Cenâb-ı Kibriyâ
6. Burc-ı devletde toḡınca mihr-i 'âlem-tâbveş
Şu'le-i ḥurşîd-i ḥüsni 'âleme virdi ziyâ
7. Mihr-i zâtı oldu mâh-ı rûzeden evvel bedîd
Maḳdem-i pâkiyle 'ıyd itdi cihân ser-tâ-be-pâ
8. Ol ḥudâvend-i cihânüñ devletin efzûn idüp
Tül-i 'ömr iḥsân ide şeh-zâdegânıyla Ḥudâ
9. Sâl-i mevlüdına bu târîḥ-i bâlâdur **Münîf**
Geldi dehre devlet ü mecd ile sultân Muştafâ

(7) Târîḥ-i Râ'îf Berây-ı Şeh-zâde-i 'Âli-neseb

(fâ ilâtün/fâ ilâtün/fâ ilâtün/fâ ilün)

1. Dâver-i hef (i)t-ekâlîm-i şeh-i 'Abdü'l-ḥamîd
'Adl [ü] dâdıyla cihânı ḳapladı ser-tâ-be-pâ
2. Görmemiş mişlin felek böyle şeh-i 'adil-âyîñ
İtmemiş i'tâ cihâna böyle bir şâhı Ḥudâ

3. Görinen şanma şafağ vech-i semâ üzre bu çerh
‘İyd-ı elţâfında kurbân eylemiş kendin aña
4. Mâh-ı nev destin açar ihsânına cerrârveş
Olmağa elţâfına mazhar o şâhın dâ’imâ
5. Midhatı kâbil mi ey fenn-i belâgat fâriğ ol
Olsa bâb-ı rif’at-i derbânı İskender sezâ
6. Yine ihsân eyledi ol pād-şâh-ı a’zama
Böyle bir şeh-zâde-i pākîze-gevher kim hūdâ
7. Girmese ‘aceb mi h’âb¹⁴¹ dîde-i dünyâyâ [e]ger
Halk-ı ‘âlem şevk ü şâdı içre her şubh u mesâ
8. Kelle-i haşmın ide gâltân cellâd-ı felek
Kıla a’dâsını Hâk maḫhūr tâ rûz-ı cezâ
9. Tâli’i gün gibi rahşân ola hem ‘ömri füzûn
Şıdk u ihlâşile Mevlâdan budur ancak du’â
10. Hıfz ola şeh-zâd[e]gânıyla hataâlardan hemân
Hâk muvaffâk eylesün cümle umûrın dâ’imâ
[6b]
11. Düşdi bir târîh-i ra’nâ **Râ’ifâ** mevlûdına
Eyledi el-hâk münevver dehri nûr-ı Muşafâ

(8) **Müderrişinden Hasan Paşa-zâde ‘Azmi Efendinûn Târîhidür**

(fâ’ ilâtün/fâ’ ilâtün/fâ’ ilâtün/fâ’ ilün)

1. Hâzret-i ‘Abdü’l-ḥamîd ḥan ibn-i Aḥmed Ḥan kim
Luṭf u ihsânı du’aya halkı mecbûr eyledi
2. Pād-şâh-ı rub’-ı meskûn kim Cenâb-ı Kibriyâ
Hâdimân-ı dergehûn Behrâm u Şâpûr eyledi
3. Ḥamd ola vaqt-i şerîfnde o şâh-ı ‘âlemûn
Cûd-ı bî-pâyân-ı Hâk dünyâyı mesrûr eyledi
4. Şulb-i pākinden cihâna geldi bir şeh-zâde kim
Nûr-ı vechi ḫadr-i mihr ü mâhı meksûr eyledi
5. Şâh Süleymânûn ‘akîbinde idüp ihsân Hūdâ
Dehre bu şeh-zâdeyi nûrun’alâ-nûr eyledi
6. Zîver-i mehd olıcağ devletle Hâkka ḫamd ola
Ḳalb-i ‘âlemden elemle guşşayı dūr eyledi
7. Nâsa tebşîr itdi ‘**Azmi** bendesi târîhîni
Geldi sultân Muşafâ âfâkı mesrûr eyledi

(9) **Sâbıkan Yenişehir Ḳâḫısı ‘Aṭâ Efendinûn Târîhidür**

(mefâ’ ilün/mefâ’ ilün/mefâ’ ilün/mefâ’ ilün)

1. Şehen-şâh-ı muzaffer pād-şâh-ı mâ’delet-güster
Ki zât-ı pākine tevfiḫ-i Bârî reh-nümâ geldi

¹⁴¹ Mısradaki “h’âb” kelimesinde, vezin gereği takdim tehir yapıldı.

2. Hıdıv-i muhterem 'Abdü'l-hamîd han-ı mükerrerem kim
O sultân-ı cihâna cânib-i Hağdan 'atâ geldi
3. Bi-ğamdi'llâh şeh-i 'âlî-cenâbuñ şulb-i pâkinden
Yine 'izzetle bir şeh-zâde-i 'âlem-behâ geldi
4. Zihî şeh-zâde-i zîbende kim yümn-i kudûmından
Kulüb-ı 'âleme ser-tâ-be-pâ zevk u şafâ geldi
5. Nice dem dîde-i kalbi remed âzürde itmişdi
Ğubâr-ı mağdemi çeşm-i cihâna tütüya geldi
[7a]
6. Vezân oldı nesîm-i hüsn-i zâtı gülşen-i dehre
Tarâvet-yâb olup ezhâra da neşv ü nemâ geldi
7. İdüp teşrîf-i iğbâl ile kevnî eyledi pür-nür
Bu şeh-zâde hele devletle hoş geldi şafâ geldi
8. Mu'ammer ide ihvân-ı kirâmıyla Hudâ dâ'im
İdince güş-ı teşrîfin derûna bu du'â geldi
9. Kerîm oldığına yevm-i 'ulûfe şâhid-i 'âdil
Tulû'ından nazar kııl ehl-i hâcâta 'anâ geldi
10. Hudâvend-i cihânı taht-ı iğbâl ü 'adâletde
Mukîm ide Cenâb-ı Hağğ zebâna bu şenâ geldi
11. Gelüp bir mışra'-ı zîbâ 'Ağâ mevlûdına târîh
Şerefle zîble dünyâya sultân Muştafâ geldi

(10) Târîh-i es-Seyyid Mehemmed Emîn el-Müderriş

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Habbezâ şâhen-şeh-i devrân han 'Abdü'l-hamîd
Kim ider her mesleginde şer'-i pâke iktidâ
2. Gelmemişdür 'âleme bunuñ gibi şâhib-hulûş
Ehl-i dil kân-ı şehâ şâh-ı mekârim-ihtivâ
3. Müstecâb idüp hulûş üzre du'âsın rûz u şeb
Keşret-i evlâda mağhar eyledi zâtın Hudâ
4. İşte neslinden yine bu necl-i meh-sîmâ-yı hûb
Tal'atıyla mihrveş âfâkı kııldı pür-ziyâ
5. Şevk ü şadî eyleyüp dünyâya icâb-ı sürür
Halk-ı 'âlem eylediler secde-i şükri edâ
6. Hağğ te'âlâ 'ömrin efzûn eyleye bahtın sa'id
Şihhate mağrûn ide her dem Cenâb-ı Kibriyâ
7. Şühhesiz bu şevkle didim aña târîh-i Emîn
Kevni şadmân eyledi şeh-zâde sultân Muştafâ

(11) Tārîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde li-Behcetî

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

[7b]

1. Pād-şâh-ı baħr ü berr ħākān-ı memdūħü's-siyer
Şehriyâr-ı heft-kişver şâh-ı manşürü'l-livâ
2. Mazhar-ı sırr-ı velâyet kân-ı cüd u mekremet
Mehdî-i şâhib-kerâmet kâm-baħş-ı Kibriyâ
3. Ĥazret-i 'Abdü'l-ħamîd ħan-ı 'adâletkâr kim
Tâc ü taħt-ı salţanat mürîş ü ced-ber-ced aña
4. Salţanatla zühd ü taqväyâ o şeh cem' eyleyüp
Oldı bî-şekk her umûrında muvaffaħ dâ'imâ
5. Şulb-i pâkinden o deryâ-yı muħîţ-i şevketün
Bir dür-i şehvâre kıldı yine dehri pür-ziyâ
6. Öyle bir dürr-i girân-kıymet ki maħz-ı luţf-ı Ĥaħ
Mağdem-i sa'd u ħümâyün nâm-ı sultân Muştafâ
7. Güş idince mevlid-i sa'd u ħümâyünün anuñ
Rağşa girdi zevk ü şevk ile kamu arz u semâ
8. Mihr ü mehden şem'dânlar yağdı rağkâş-ı felek
Sâbit ü seyyâresin kıldı nişâr-ı zîr-i pâ
9. Kîse-i pervîni açdı leyle-i mîlâdda
Ertesi gün virdiler ħula mevâcib ser-be-pâ
10. Rüz-ı en'âma teşâdüf kıldı ħünkü mevlidi
Ĥayr-ı maħz u fâl-i ħayr oldıĝı bî-ħün u ħirâ
11. Gül-nihâl-i zâtını hem vâlid-i zî-şânını
Eylesün Ĥaħ zîb-baħş-ı gülşen-i emn ü beķâ
12. Fikr-i târîħ ile hep erbâb-ı fehm ü dânişi
Ĥâme der-dest eyledi bu mevsim-i ħâtır-güşâ
13. **Behcetî** bu şevkle ben de didüm târîħ-i tām
Başdı dehre sa'd ile şeh-zâde sultân Muştafâ

(12) Tārîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Sa'd-aħter li-'Abbâs-zâde Meħemmed Emîn

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Ĥazret-i şâhen-şeh-i devrân¹⁴² ħilâfet-i cihân
Zât-ı pâkin eylemiş şâhân-ı dehre muğtedâ
  2. Pād-şâh-ı 'âlem-ârâ ya'nî Ĥân 'Abdü'l-ħamîd
Menba'-ı cüd u 'inâyet ma'den-i kân-ı 'atâ
- [8a]
3. Öyle şâhen-şâh kim mağşüdını herkes bulur
Dergeh-i iħsânına yok ħâcet-i 'arz-ı recâ

¹⁴² Mısrada "devrân" kelimesinden sonra yer alan "ki", vezin ve anlam gereği metinden çıkarıldı.

4. Gelmedi bir böyle vakte gerçi eslâf-ı kirâm
Görmedi bir kimse aşlâ böyle bir vaqt-i şafâ
5. İşte ez-cümle cihânı nesli ihyâ eyledi
Geldi cânı yerine halkuñ kabûl oldu du'â
6. Hakk te'âlâ 'ömrini iqbâlini müzdâd idüp
Şâhlar fermân-ber olsun aña tâ rûz-ı cezâ
7. Çâr aqtâra yazup hâme **Emîn** târîhini
Kondı mehd-i devlete yümn ile sultân Muştafâ

(13) **Târîh-i Hâmid Hüseyn el-Müderriş Berây-ı Şeh-zâde Sultân Muştafâ**

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Şehriyâr-ı baħr u berr İskender-i fermân-revâ
Pâd-şâh-ı dîn ü devlet Ğan Ğamîd-i eşhiyâ
  2. Tımturâk-ı devleti reşk-âver-i Efrâsiyâb
Devr-i luṭf u re'feti ğıbṭa-fürüz-ı Baykara
  3. Dâver-i Dârâ-eşer Key-ħusrev-i gerdün-mağar
Pâd-şâh-ı baħr u berr ğitî-penâh-ı Cem- 'atâ
  4. Eyledi erbâbına tefvîz-i umûr-ı devleti
Birisi şadr-ı vezâret âşaf-ı mihr-i ilticâ
  5. Biri daħi Ğazret-i Es'ad Efendi-zâde kim
Şadr-ı fetvâ oldu zâtiyla şerâfet-intimâ
  6. Kimse çekmez minnet-i iksîri şimden soñra kim
Ğâk-i dergâhı mes-i âmâle oldu kîmyâ
  7. Kimse taħrîk-i fiten itmez zamânında meger
Zülf-i 'anberbâr-ı dildârı ide bād-ı şabâ
  8. Geldi şulb-i gevherinden yine bir şeh-zâdesi
İşte ol mâh-ı şeb-ârâ ya'nî sultân Muştafâ
  9. Müjdeler âfâka rüşen ola çeşm-i ehl-i dil
Ğâk-i pâ-y-ı eşheb-i iqbâli oldu tütüyâ
  10. Ğayli demdür munṭazır idi felek mîlâdına
Nûr-ı Ğüsn-i ṭal'atı âfâkı itdi pür-ziyâ
- [8b]
11. Virdi mâh-ı ṭal'atı dehre meserret ser-te-ser
Sâye-endâz-ı sa'âdet oldu gerdüna semâ
  12. Şâd u Ğandân eyledi şark ile Ğarbtı mağdemi
Feyz-i eltâfiyla gerdün oldu leb-rîz-i şafâ
  13. İtme taṭvîl-i kelâm eyle du'â ey **Hâmidâ**
Ṭül-i 'ömr iħsân ide aña Cenâb-ı Kibriyâ
  14. Geldi bir hâtif didi mîlâdınuñ târîhini
Zîver-i dünyâ vü devlet geldi sultân Muştafâ

(14) Tārîh-i Mehemmed Sa'îd Mollâcıq-zâde

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Şâh-ı İskender-şiyem İskender-i Dārâ-ḥaşem
Dāver-i Rūm [u] 'Acem dādār-ı manşürü'l-livā
2. Ḥusrev-i Cem-rütbe Ḥan 'Abdü'l-ḥamîd-i nāmver
Südde-i iclâlinüñ cārübıdur bāl-i hü mā
3. Çār mevc-i şarşar-ı tünd-i havâdişden tamām
Keşî-i lerzâna dönmişken cihân ser-tâ-be-pā
4. Yümn-i te'şirinden oldı kevkeb-i iḳbâlinüñ
Ṭâli' -i 'âlemde âşâr-ı sa'âdet rû-nümā
5. Bâ-ḥuşuş eyyâm-ı 'ıyd itdi ḳabîl-i rüzeyi
Maḳdem-i şeh-zâde-i vâlâ-yı ferḥunde-liḳā
6. Leyliye şeh-zâd[e]gānıyla şeh-i devrânı Ḥaḳ
Ḥaşre dek pîrâye-i bālâ-yı evreng-i beḳā
7. Fıkr iderken sâl-i tārîḥ-i dil-ârâsın Sa'îd
Pertev-efşân-ı zuhūr oldı bu mışrâ' -ı resā
8. Bir düşer ancak cihânda böyle tārîḥ-i selîs
Virdi yünniyle bu kevne şân sultân Muştafâ

(15) Tārîh-i Feyzullah 'Âbid 'Ömrî-zâde el-Müderriş

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Pād-şâh-ı baḥr u berr Ḥâḳân-ı İskender-zafer
Şehriyâr-ı dādger zıll-i zâlîl-i Kibriyâ
[9a]
2. Mîhr-i burc-ı ma'delet 'Abdü'l-ḥamîd ḥan-ı kerîm
Neyyir-i iḳbâli ḳıldı rûy-ı arzı rüşenā
3. Ḳuvvet-i baḥt-ı hümayûnı virüp kevne nizâm
Sırr-ı sa'd-ı ṭâli' i sârî cihâna ser-be-pā
4. Maḥz-ı feyz-i Kırdgârıdur vücūd-ı es'adı
Zât-ı pāk-i bî-'adîli 'ayn-ı tevfiḳ-i Ḥudā
5. Dāver-i Dārâ-ḥaşem kim efser-i Cemşîd ger
Dār-ı 'adlînde külâh-ı ḥâcibân olsa sezā
6. 'Ahd-i mes'ûdı nümüdâr-ı dem-i Fârûḳdur
'Âlem âsûde zamânında gönüller pür-şafâ
7. İşte ez-cümle bu hengâm-ı meserret-baḥşda
Oldı şādân cümle-i pîr ü cevân bāy u gedā
8. Ya'nî feyz-i şulb-i pâki itdi iḥyâ 'âlemi
Virdi Mevlâ yine bir şeh-zâde-i sa'd-intimā
9. Ḥayr-ı maṭla' işte toḡdı yine bir şems-i şeref
Nür-pâş-ı kâ'inât oldı zihî luṭf-ı Ḥudā
10. Velvele-endâz-ı âfâḳ oldı kûs-ı şevketi
İtdi gül-bāng-ı vilâdet âsmânı pür-şadā

11. Düşdi i 'tâ-yı şehen-şâhîye rûz-ı mevlidi
Bârek'allâh yümn-i iqbâl-i şeh-i kişver-güşâ
12. Bendegâna oldı el-haqq 'ıyd-ber-bâlâ-yı 'ıyd
Hamdü'lillâh itdiler bay u gedâ hay (1)r-du'â
13. Gülsitân-ı saltanatda pād-şâh-ı 'âlemün
Gonçe-i iqbâlini handân ide Haqq dâ'imâ
14. Nazm-ı târîhinde ğarq-ı lücce-i efkâr olup
'Arz-ı dürr-i ma'rifet itdiler erbâb-ı zekâ
15. Sâkinân-ı 'âlem-i bâlâdan istimdâd idüp
Mazhar-ı tevfiq-i Bârî oldı tab'im 'Âbidâ
16. Vefk-i târîhin meh ü hurşiddeden tenzîl idüp
Kâtib-i çerh itdi zîb-i şafha-i 'arş-ı 'alâ
17. Böyle yazdı mısra'-ı ber-ceste-i târîhini
Nâsı mesrûr eyledi iqbâl-i sultân Muştafâ

[9b]

(16) **Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Muştafâ Sermed el-Müderris**

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Nuḥbe-i devrân şeh-i İslâm han 'Abdü'l-ḥamîd
'Umde-i şâhen-şehân sultân-ı İskender-edâ
2. Meymenet-baḥş-ı cihândur ol şeh-i pür-feyz kim
Nev-be-nev olmaḡdadur 'ahdinde 'âlem pür-şafâ
3. Açdı gülzâr-ı bahâr-ı saltanat bir gül yine
Ya'nî bir şeh-zâdesi oldı cihâna rû-nümâ
4. Keşret-i evlâd ile olup müşârün-bi'l-benân
Ḥâzret-i Mevlâ nice şeh-zâdegân itsün 'atâ
5. **Sermedâ** didim du'â idüp hemân târîhini
Ber-devâm-ı 'ömr ola yâ Rabb sultân Muştafâ

(17) **Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde Târîh-i Naḡî**

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Pād-şâh-ı baḡr ü berr 'Abdü'l-ḥamîd-i dâdger
Mazhar-ı tevfiq-i Rabb-i Müste'ân zıll-i ḡudâ
2. Şâh-ı devrânun bu 'unvânıyla fer ü şevketin
Görse İskender ider derbânlığına ilticâ
3. Kâse-lîs-i maḡbahı olsa sezâ faġfûr-ı Çin
Olsa şâyeste meges-rân bezmine bâl-i hümâ
4. 'Âlemi kıldı maşûn ğadr-ı mezâlimden o şâh
Oldı devrinde bedel şekvâ için dest-i du'â
5. Maḡsim-i erzâk-ı 'âlem dergehidür ser-te-ser
Pîr ü bernâ nâ'il-i maḡşûd olurlar dâ'imâ

6. Böyle bir şâh-ı cihānuñ vaşfını mümkün mi hîç
Hāme-i kec-dil midād-ı rû-siyeh itmek edā
  7. Hāmdü'lillāh yine bir şeh-zāde ihsān eyleyüp
Şādmān itdi cihān halkın Cenāb-ı Kibriyā
  8. Hābbezā ihsān-ı Mevlā kim gelince 'āleme
Cilveger oldı derūn-ı nāsda zevk ü şafā
  9. Hākk te'ālā 'ömrin efzūn eyleyüp şeh-zādenüñ
Pād-şāhı ide taht-ı saltanatda dā'imā
- [10a]
10. Böyle hengām-ı meserret şevk ü şādide yine
Oldı tārîh-i ser-efrāzı¹⁴³ için nāsa şalā
  11. Biñde bir ancak düşer tārîh-i mevludı **Naķı**
Geldi bā'avn u sa'adet kevne sultān Muştafā

(18) Tārîh-i Aḥmed Ḥamdî Üsküdārî

(fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün)

1. Şāh-ı iskender-ḥaşem sultān-ı Dārā-iķtidār
Pād-şāh-ı heft-kişver ḥādım-i Beyt-i Ḥudā
2. Meḥar-ı şāhān-ı 'ālem ya'nī şāh 'Abdü'l-ḥamīd
Muķtedā-yı ehl-i sünnet melce-i ehl-i recā
3. Şehriyār-ı 'adl-perver pād-şāh-ı dīn-penāh
Ḥāmī-i millet şeh-i pür-mekremet şāhib-'atā
4. Kutb-ı ādem gāvş-ı 'ālem ḥāfız-ı mülk ü düvel
Zıll-i Hākk şāhen-şeh-i devrān ḥıdīv-i rāst-rā
5. Pāk-iḥlāş oldığından ol şeh-i 'ālī-güher
İtdi bir şeh-zāde ḥallāķ-ı cihān ihsān aña
6. Nev-ķadem başdıķda dünyāya sa'adette o dem
Ḥalk-ı 'ālem oldı mesrūrü'l-cenān ser-tā-be-pā
7. Pād-şāh-ı 'ālemüñ şeh-zāde-i sa'd-aḥterin
'Ömrüñ efzūn eyleye Allāh celle vü 'alā
8. Luţf-ı Hākkla düşdi bir tārîh-i ra'nā **Ḥamdiyā**
Müjde dünyāya şerefle geldi sultān Muştafā

(19) Tārîh-i Sa'idā Berāy-ı Vilâdet-i Sultān Muştafā

(fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün)

1. Ḥusrev-i pür-mekremet şāhen-şeh-i şāhib-'atā
Maţla'-ı şems-i 'adālet menba'-ı ayn-ı sehā
2. Şehriyār-ı muḥteşem dādār-ı İskender-ḥaşem
Dāver-i Dārā-ḥadem ser-māye-i 'izz ü 'alā

¹⁴³ Metinde “ser-firāz” olarak geçen kelime, vezin gereği “ser-efrāz” olarak düzeltilmiştir.

3. Ya 'nî şâh 'Abdü'l-hamîd han nuḥbe-i 'Osmâniyân
Mefḥar-ı erbâb-ı 'irfân pād-şâh-ı râst-râ
[10b]
4. Zühd ü taḳvâda 'alem hem şâhib-i seyf ü ḳalem
Ḳıdve-i şâhân-ı 'âlem melce-i ehl-i recâ
5. Âb-ı rû-yı mülk [ü] devlet zîb-i taḥt u salṭanat
Bâ'is-i âsâyiş-i ümmet şeh-i kişver-güşâ
6. Baḥr-i luṭf u 'âṭifet nîsân-ı ebr-i merḥamet
Zâtı deryâ-yı mürüvvet içre dürr-i bî-behâ
7. Vaşfa gelmez şevketi ḡâyetle 'âlî himmeti
Âstân-ı devleti şâhân-ı dehre mültecâ
8. Hâdim-i beyt-i mükerrem ḥâmî-i dîn ü ümem
Mecrâ-yı şer'-i resûl-i muḥterem zıll-i Ḥudâ
9. 'Unşur-ı çârdur aña şıdḳ u 'adâletle ḥayâ
Mümtezidür ḡâlibâ dördinci cüd-ı Murtażâ
10. Ol şehen-şâh-ı keremver ol ḥıdîv-i dâdger
Oldıḡı çün ḥoş-siyer itdî ilâh iḥsân aña
11. Ya 'nî şulbindan aña bir şâh-zâdıyla Ḥudâ
Eyledi 'atâ sirâyet-i Cenâb-ı Kibriyâ¹⁴⁴
12. Maḳdemi sūr eyledi dünyâyı mesrûr eyledi
Dehri pür-nûr eyledi şadân olup bay u gedâ
13. Tâli 'i mes'ud ola iḳbâli de efzûn ola
'Ömri hem memdûd ola tâ devr ide rûz u mesâ
14. Mevlidin ḡuş eyleyenler fikr-i târiḥe düşer
Çâker-i kemter Sa'idâ sen de yaz ba'de'd-du'â
15. Düşdi bir târiḥ-i tām bu mışra'-ı ra'nâ tamâm
Müjde dehre şulb-i şehden geldi sultân Muştafâ

(20) **Târîḥ-i Emîn Berâyı Vilâdet-i Şeh-zâde-i 'Âlî-nijâd**

(fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün)

1. Ḳutb-ı devrân zıll-i Yezdân ya 'nî han 'Abdü'l-ḥamîd
Kim ider zıllından istis'âd şeh-per-i hümâ
2. Zâtı bâri'dür şehân-ı 'âleme her vechile
Mâye-i faḥr-ı mülük itmiş anı Bârî Ḥudâ
3. Mazhar-ı feyz-i ilâhîdür ol evlâd ile
Levḥaş'allâh gün-be-gün olmaḳda nesli rû-nümâ
[11a]
4. Aña i'tâ itdî Allâh yine bir şeh-zâde kim
Bendesidür cümle şâhân-ı selef ser-tâ-be-pâ
5. Ḥür-ṭal'at öyle bir şeh-zâde-i nîkû-ḥışâl
Kim yüzünde gün gibi zâhirdür âşâr-ı zekâ

¹⁴⁴ Mısrada “atâ” kelimesinden önce yer alan “luṭf u”, vezin gereḡi metinden çıkarıldı.

6. Gūşa girmez çalınan kūs-ı beşâret şevk ile
Şavt-ı sâbâş-ı sürüşân ile bir arz u semâ
7. Târ-ı medd-i nazra-i hıfz-ı melâ'ikden anuñ
Ger kımât-ı hoş-kumâş-ı nesc olunursa sezâ
8. Vâlid ü ihvânı ile 'ömrin efzûn eylesün
Bî-nihâye ide emşâlin Hudâ celle 'alâ¹⁴⁵
9. Kaşd iderken bu meserretle hemânâ ben daği
Mevlidî târîhi için olmağa nağme-serâ
10. Bir beşîr irdi sehergeh didi târîhin **Emîn**
Mağdem-i yümn-âver-i şeh-zâde sultân Muştafâ

(21) Müderrisinden Rüşdî Efendinün Târîhidür

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Dâver-i 'âlî-ratab sultân-ı memdühü' n-neseb
Mazhar-ı elîf-ı Rabb [ü] hazret-i zıll-ı Hudâ
2. Şâh-ı 'âlî-şân sultân-ı cihānuñ nāmını
Eyledi Allâh anı pîrâye-i 'izz ü 'alâ
3. Ol şeh-i âgâh-ı çarhuñ re'y ü tedbîrüh görüp
Ser-be-zânü-yı hacâlet oldı şâhân-ı 'atâ
4. Naqş-ı süm-i tevsen-i ikbâlidür 'aks eylemiş
Mâh-ı nev şanma cihāna rüz [u] şeb pertev-fezâ
5. Oldı dergâh-ı ilâhîde du 'ası müstecâb
Rûh buldı nuḡk-ı cân-bahş idince ilticâ
6. Şulb-i pâkinden nümâyân oldı bir dürdâne kim
Gün gibi tutdı cihānı feyzle nür-ı ziyâ
7. Dâver-i 'Abdü'l-ḥamîd ḥan-ı mekârim-pîşenüh
Her umûrında muvaffaḡ eylemiş Bârî Hudâ
8. Mühri teslîm eyledi bir âşaf-ı zî-şâna kim
Mecrâ-yı şer'-i Meḥemmeddür hemîşe Kibriyâ
[11b]
9. Oldıği çün âl-i peygamberden ol şadr-ı güzîn
Re'y ü tedbîrini taḡsîn itmede bay ü gedâ
10. Hükmini şer'-i şerîfe dâ'imâ taḡbîk idüp
Cümle kârında Cenâb-ı Haḡḡa eyler i'tinâ
11. Şadra revnaḡ virdi ol deñlü 'adâlet-rütbe kim
Ref' olup rüy-ı zemînden ḡalmadı cevri ü cefâ
12. Ber-ḡarâr ide şadâretde muvaffaḡ eyleyüp
Rehberin Hızr ide 'âlemde Cenâb-ı Kibriyâ
13. **Rüşdiyâ** vaḡt-i du 'âdur itme taḡvîl-i sülḡan
Şidḡla ol pād-şâh-ı 'âleme eyle du 'â

¹⁴⁵ Metinde "celle" kelimesinden sonra bulunan atıf vavı, vezin ve anlam gereği metinden çıkarıldı.

14. Tûl-i 'ömr ü şîhhat-i cāvîd ile Rabb-i Mecîd
Niçe emsâlin virüp mesrûr olalar cā-be-cā
15. Heft-kişverde düşürdiler mücevher tārîhin¹⁴⁶
Müjdeler ola cihāna toğdı sultān Muştafā

(22) **Tārîh-i Tāhir Berây-ı Vilâdet-i Sultān Muştafā**

(fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün)

1. Pād-şāh-ı ehl-i İslām māye-i luţf u 'atā
Ya'nî han 'Abdü'l-ḥamîd kim menba'-ı cûd u şehā
2. Cümle 'âlem baḡş u iḥsânından oldu ḥişşemend
Muğtenemdür ḳalmadı 'ahdinde kimse bî-nevā
3. Ḳahr u i'dām eyledi şûr-ı fiten aşḫâbını
Görmez oldu bir kimesne kimseden cevr ü ezā
4. Böyle şān ü şevketi görseydi İskender eger
Güm iderdi nāmını kendin iderdi iḥtifā
5. Ḥaḳḳ te'ālā ḥāşılı o şāh-ı 'ālî-himmete
Eyledi tevfiḳini luţfiyla dā'im reh-nümā
6. Luţf u in'âmıyla bu def'a yine Rabb-i Kerîm
İtdi bir necl-i necîb şeh-zādeyi baḡş u 'atā
7. Rû-be-rāh-ı intizār itdi ḳudûmına cihān
'Âlem oldu maḳdeminden şādmân-ı pür-şafā
8. 'Avn ü nuşretle serîr-i saltanat üzre müdām
Ḥıfz idüp dā'im anı şeh-zād[e]gānıyla Ḥudā
[12a]
9. Dört taraıdan güş idüp mevlûdını **Tāhir** didi
Ḳonı mehd-i devlete yümn ile sultān Muştafā

(23) **Ḥ'acegān-ı Dīvān-ı Mu'allā Erkān[ıñ]dan Ḥālā Tersāne-i 'Āmire Rûz-nāmecisi Sırrı Meḥmed Efendinüñ Tārîhidür**

(fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün)

1. Şāh-ı İskender-şadā sultān-ı manşürü'l-livā
Şehriyār-ı Cem-ḥaşem 'Abdü'l-ḥamîd han-ı verā
2. Pād-şāh-ı heft-kişver ḥusrev-i şāhib-eşer
Eylesün her maḳlab-ı şāhānesin i'tā Ḥudā
3. Şevket ü iḳbālını efzün idüp ānen fe-ānen
Nesl-i pāki ḥaşre dek olsun müselsel dā'imā
4. Virdi Ḥaḳ luţfiyla bir şeh-zāde-i 'ālî-vücûd
Müjde-i teşrîfin 'âlem eyledi ḥizbü'd-du'ā
5. Şehr-i Şa'bān-ı mu'azzamda hümāyün maḳdemi
Eyler iḳbāl ile hem şān-ı 'azîmin iḥtivā

¹⁴⁶ Mısrada "tārîhin" kelimesinin sonundaki "-i" vezin gereği metinden çıkarıldı.

6. Heft-kişver eyleyüp izhâr-ı şâdî [vü] sürür
İtdiler seb'-i semâvâta daği 'aks-i nidâ
7. Seb'a-i seyyâre geldi söyledi târîhini
Mağdem-i şeh-zâde sultân Muştafâ 'ayn-ı şafâ

(24) Târîh-i Yahyâ-zâde Mehemmed Sa'îd

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Geldi zevk ü şâdmânî 'âleme sür'at ile
Kevne olunca tecellî-i Hudâ şefkat ile
2. Cümleten ref' oldı dillerden küdürât ü elem
Gerd-i ğam mağv-ı vücûd itdi yem-i rahmet ile
3. Ya'nî hân 'Abdü'l-hamîd ol şâh-ı heft-kişverün
Toğdı bir şeh-zâde-i sa'd-ahteri 'izzet ile
4. Güş idince şevk ile rakş itdi zühre sūr için
Yazdı târîhin 'utârid fikret ü diğkat ile
5. İde Haqq zât-ı hümâyünün haçalardan maşûn
Düşmen-i bed-h'âhını kahr eylesün kudret ile
[12b]
6. Taht-ı 'âlîsinde dâ'im eyleyüp Rabbü'l-mecîd
Sâye-i 'adlinde 'âlem olalar râhat ile
7. Dâ'im a'dâsı ide mâtem o sūr itsün hemîn
Küs-ı şâhî çalına her rüz u şeb şevket ile
8. Güş idince kevne teşrîfin Sa'îd şeh-zâdenün
Şaldı esb-i tab'ı deşt-i fikrete himmet ile
9. Şeş cihâtdan çıkdı târîh için aña bu şadâ
Müjde geldi dehre sultân Muştafâ devlet ile

(25) Târîh-i Seyyid Niyâzî Berây-ı Vilâdet-i Şeh-zâde

(mefâ 'ilün/mefâ 'ilün/mefâ 'ilün/mefâ 'ilün)

1. Şeh-i 'âlî-neseb 'Abdü'l-hamîd-i ma'delet-güster
Muvaffak-gerde-i eltâf-ı Rabb-i Müste'ân oldı
2. Hilâl-i rûze kılmazdan muqaddem 'âlemi teşrîf
Olup bedr-i münîr-i bahtı tâlî' kâm-rân oldı
3. Güni toğdı 'ibâduñ zerreveş rakş itdi şevkinden
Keder huffaşvâr el-ân nihân-ender-nihân oldı
4. Sa'âdetle vücûda geldi bir hayrû'l-ħalef ya'nî
Elem nâ-büd olup dünyâda 'âlem şâdmân oldı
5. Toğup şeh-zâde-i rüşen-güher pâyân-ı Şa'bânda
Mişâl-i mâh-ı rûze revnağ-efzâ-yı cihân oldı
6. Tulû' itdi giceyle olsun aydın gözleri halkuñ
Cihâna şu'le-i mehtâbveş pertev-feşân oldı

7. Felekde böyle bir ferhunde-ahter toğmadı gerçi
İdelden iktirân şems ü kamer haylî zamân oldu
8. N'ola gelse bu günlerde kîse seyirinden istiğnâ
'Uyûn-ı 'âleme gencîne-i hüsnî 'ayân oldu
9. Bu vaqt-i muhteremde dehre devlet birle teşrîfi
Müşîr-i şevk ü şādî bādî-i emn ü emân oldu
10. Mu'ammer kıl ilâhî geldi sultân Muştafâ dehre
Niyâziye bu mısra' rûz u şeb vird-i zebân oldu
11. İde Hıyy-i Ehad efzûn anuñ 'ömrin didim târîh
[13a] Gelüp dünyâya sultân Muştafâ şādî-resân oldu

(26) Târîh-i Zülâlî-i Buhârî

(fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün)

1. Şehriyâr-ı heft-kişver han Hamîd-i dâdger
Pād-şâh-ı mülk ü millet husrev-i zıll-i Hudâ¹⁴⁷
2. Dâver-i Dârâ gulâm İskender-i Cemşîd-fer
Düdmân-ârâ-yı şevket şâh-ı Efrîdün-livâ¹⁴⁸
3. Âf-tâb-ı çarh-ı devlet kutb-ı gerdün-ı kerem
Mâh-ı mülk-ârâ-yı millet kistrâ-yı kişver-güşâ¹⁴⁹
4. Şaykal ez-tîg-i tu dâred 'arşa-i gîti ki şüd
Şâf ez-gerd-i fiten çün sîne-i ehl-i vefâ¹⁵⁰
5. Ânkadâr dâred cihân âsüdegî ez-râ'y-i tu
Der-zamânet gürg ü berre mî-küned bā-hem çerâ¹⁵¹
6. Reft ez-ţab'-ı zamâne yād-ı bî-mihri ki hest
Hoş be-hem çün şîr ü şekker şöbet-i barķ u giyâ¹⁵²
7. Dîd dünyâ-râ be-'ıyş ü 'işret ü şādî tamâm
Kerd rızvân dâmen-i huld-ı berîn ez-kef rehâ¹⁵³
8. Ez-hüred pürsîdem in cüş-ı nişât ez-çîst güft
Kevkeb-i tâbende şüd ez-burc-ı şâhî rû-nümâ¹⁵⁴
9. Nîst bisyâr in-heme hoş-vaķtî vü şādî ki şüd
Zîb-i âgüş-ı cihân şeh-zâde-i ferruh-liķâ¹⁵⁵
10. Ehl-i ţab' ez-behr-i mîlâdeş suhanhâ güfte-end
Hâme-i men hem **Zülâlî** şüd be-râh-ı müdde'â¹⁵⁶

¹⁴⁷ Yedi ülkenin şehriyârı adaletli Hamîd Han, mülk ve milletin sultanı, Tanrı'nın gölgesi olan Hüsrev.

¹⁴⁸ Dârâ'yı yargılayan, kölesi İskender gibi bir padişah olan, Cemşîd gibi iktidarlı, şevket açısından soyunun kıvancı, Feridun bayraklı padişah!

¹⁴⁹ Devlet gökyüzünün güneşi, kerem feleğinin kutbu, milletin ülkeyi süsleyen ayı, ülkeler fetheden Hüsrev.

¹⁵⁰ Yeryüzü, senin kılıcından cilalanmıştır. Çünkü vefa ehlinin göğsü fitnelerden tamamen arınmıştır.

¹⁵¹ Senin düşünceden dolayı dünya öyle bir rahatlığa kavuşmuştur ki döneminde kurt ve kuzu birlikte otlarlar (gezerler).

¹⁵² Sevgisizliğin anısı bile dönemin doğasından silindi. Şimşek ve bitkinin sohbeti süt ve şeker gibi güzeldir.

¹⁵³ Rıdvân, dünyayı zevk ü sefa ve eğlenmede gördüğünde cenneti elinden bıraktı.

¹⁵⁴ Akla sordum: Bu neşe, sevinç coşkusu neredendir? Dedi: Parlayan yıldızın padişahlık burcundan yüzünü gösterdiğindendir.

¹⁵⁵ Kutlu şehzade dünya kucagını süslediği için bu kadar mutluluk ve neşe çok değildir.

¹⁵⁶ Şairler onun doğum günü için sözler söylemişler. Benim kalemim de iddia yoluna gitti.

11. Âmed ez-deh yâr-ı huldî müjde-i târîh-i ü
Şüd münevver rûy-ı dünyâ ez-cebîn-i Muştafâ¹⁵⁷

(27) **Târîh-i Refî'â Semerķandî**

(müştef'îlün/müştef'îlün/müştef'îlün/müştef'îlün)

1. Şâhen-şeh-i kişver-güşâ sultân-ı mansûrû'l-livâ
Hâķan-ı iķlîm-i şafâ 'Abdü'l-ķamîd zıll-ı Hüdâ¹⁵⁸
2. İskender-i Dârâ-ķaşem Key-ķusrev-i Rûm u 'Acem
Sultân-ı Efrîdûn-ķadem kaan-ı evreng-i ķaķâ¹⁵⁹
[13b]
3. Ez-luķf-ı Feyyâz-ı Mecîd rahşende çün necm-i sa'îd
Ez-şulb-ı pâķeş şüd bedîd yektâ dür-i ferruķ-ķiķâ¹⁶⁰
4. Ez-behri mîlâdeş ne men kilķem çü bülbül der-çemen
Âmed Refî'â der-suķan şüd rû-be-râh-ı müdde'â¹⁶¹
5. Târîh cüstem ez-ķired güftâ ki yâdet ez-'aded
Çün meh be-dünyâ rû-nümûd şeh-zâde sultân Muştafâ¹⁶² (1193)
Harrarahu'l-'abdu'd-dâ'î el-faķîr Meķemmed Es'âd
El-Yesârî ğafara lehü

Kaynakça

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Belgeleri

Ali Emiri (AE.) Abdülhamid I (SABH.I.), Dosya Nu: 161, Gömlek Nu: 10763, Tarih 19.09.1199 (26.07.1785). *AE.SABH.I.*, 218/14349, Tarih 10.09.1193 (21.09.1779). *AE.SABH.I.*, 250/16780, Tarih 20.11.1199 (24.09.1785). *AE.SABH.I.*, 276/18537, Tarih 21.06.1191 (27.07.1777). *AE.SABH.I.*, 288/19398, Tarih 14.10.1193 (25.10.1779). *AE.SABH.I.*, 29/2254, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780). *AE.SABH.I.*, 345/24171, Tarih 11.09.1193 (22.09.1779).

Ali Emiri (AE.) İkinci Mahmud (SMHD.II.), Dosya Nu: 82, Gömlek Nu: 6358, Tarih 26.04.1226 (20.05.1811). *AE.SMHD.II.*, 82/6373, Tarih 20.06.1226 (12.07.1811).

Bab-ı Defteri (D.) Baş Muhasebe Kalemi Defterleri (BŞM.d.), Dosya Nu: 3629, Tarih 15.09.1175 (09.04.1762).

Bab-ı Defteri (D.) Masraf-ı Şehriyari Kalemi Defterleri (MSF.d.), Dosya Nu: 32130, Tarih 23.09.1175 (17.04.1762). *D.MSF.d.*, 32142, Tarih 21.06.1191 (27.07.1777).

Bab-ı Defteri (D.) Matbah-ı Amire Eminliĝi Defterleri (BŞM.MTE.d.), Dosya Nu: 11392, Tarih 30.11.1193 (09.12.1779).

¹⁵⁷ On cennetlik dosttan onun tarihinin müjdesi geldi. Dünyanın yüzü Mustafa'nın yaratılmasıyla aydınlandı.

¹⁵⁸ Fatih padişah, zafer bayraklı sultan, kerem ikliminin hakani, Tanrı'nın gölgesi Abdülhamid.

¹⁵⁹ Dârâ haşmetli İskender, Rum ve Acem'in Keyhüsrevi, Feridun gibi hizmetçileri olan, Hatay tahtının hakani.

¹⁶⁰ Azametli Allah'ın lütfundan, kutlu yıldız gibi parlak, eşi benzeri olmayan mübarek yüzlü inci, onun soyundan ortaya çıktı.

¹⁶¹ Ey Refî'â! Onun doğumundan dolayı sadece ben değil, kalemim de bahçedeki bülbül gibi iddia yoluna çıktı.

¹⁶² Akıldan tarihi aradım. Akıl, sayılardan Şehzade Sultan Mustafa'nın ay gibi dünyaya yüz tuttuğunu aklında tut, dedi.

Cevdet (C.) Askeriye (AS.), Dosya Nu: 125, Gömlek Nu: 5593, Tarih 15.06.1190 (01.08.1776).
C.AS, 329/13628 Tarih 29.12.1197 (25.11.1783). C.AS, 439/18259, Tarih 1.09.1189
(08.07.1785). C.AS, 483/20138, Tarih 04.05.1227 (16.05.1812). C.AS, 852/36472, Tarih
18.09.1199 (25.07.1785).

Cevdet (C.) Dahiliye (DH.), Dosya Nu: 135, Gömlek Nu: 6712, Tarih 03.02.1227 (17.02.1812).

Cevdet (C.) Maarif (MF.), Dosya Nu: 20, Gömlek Nu: 998, Tarih 29.12.1174 (01.08.1761).
C.MF, 21/1025, Tarih 29.12.1174 (01.08.1761).

Cevdet (C.) Maliye (ML.), Dosya Nu: 145, Gömlek Nu: 6114 Tarih 25.10.1251 (13.02.1836).

Cevdet (C.) Saray (SM.), Dosya Nu: 1, Gömlek Nu: 10, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). C.SM,
1/11, Tarih 29.12.1239 (25.08.1824). C.SM, 1/42, Tarih 05.11.1233 (06.09.1818). C.SM,
11/553, Tarih 27.09.1228 (23.09.1813). C.SM, 111/5565, Tarih 29.08.1228 (27.08.1813).
C.SM, 114/5709, Tarih 17.02.1238 (03.11.1822). C.SM, 119/5986, Tarih 06.01.1197
(12.12.1782). C.SM, 12/643, Tarih 21.01.1234 (20.11.1818). C.SM, 125/6265, Tarih
19.04.1202 (28.01.1788). C.SM, 126/6314, Tarih 20.10.1199 (26.08.1785). C.SM, 13/659,
Tarih 16.05.1176 (03.12.1762). C.SM, 13/656, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). C.SM,
130/6504, Tarih 19.01.1194 (26.01.1780). C.SM, 144/7244, Tarih 29.12.1193
(07.01.1780). C.SM, 16/814, Tarih 29.12.1255 (04.03.1840). C.SM, 163/8157, Tarih
27.10.1190 (09.12.1776). C.SM, 163/8196, Tarih 20.11.1197 (17.10.1783). C.SM,
26/1307, Tarih 29.02.1238 (15.11.1822). C.SM, 26/1332, Tarih 28.10.1229 (13.10.1814).
C.SM, 29/1470, Tarih 15.06.1237 (09.03.1822). C.SM, 33/1696, Tarih 24.08.1237
(16.05.1822). C.SM, 43/2159, Tarih 07.12.1233 (08.10.1818). C.SM, 50/2527, Tarih
05.11.1229 (19.10.1814). C.SM, 57/2890, Tarih 07.10.1193 (18.10.1779). C.SM, 59/2962,
Tarih 04.03.1194 (10.03.1780). C.SM, 68/3414, Tarih 29.12.1196 (05.12.1782). C.SM,
69/3463, Tarih 09.01.1182 (26.05.1768). C.SM, 69/3493, Tarih 29.11.1197 (26.10.1783).
C.SM, 69/3495, Tarih 19.10.1229 (04.10.1814). C.SM, 7/333, Tarih 09.05.1175
(06.12.1761). C.SM, 70/3504, Tarih 16.03.1227 (30.03.1812). C.SM, 74/3728, Tarih
03.01.1233 (13.11.1817). C.SM, 75/3752, Tarih 23.01.1241 (07.09.1825). C.SM, 75/3796,
Tarih 17.04.1218 (06.08.1803). C.SM, 78/3940, Tarih 05.09.1228 (01.09.1813). C.SM,
8/398, Tarih 17.09.1233 (21.07.1818). C.SM, 82/4117, Tarih 07.06.1237 (01.03.1822).
C.SM, 82/4138, Tarih 17.05.1233 (25.03.1818). C.SM, 86/4317, Tarih 29.12.1223
(15.03.1809). C.SM, 89/4452, Tarih 27.04.1197 (01.04.1783). C.SM, 9/458, Tarih
25.02.1224 (11.04.1809). C.SM, 93/4693, Tarih 09.06.1206 (03.02.1792). C.SM, 97/4894,
Tarih 27.07.1128 (17.07.1716).

Hariciye Nezareti (HR.) Siyasi (SYS.), Dosya Nu: 1949, Gömlek Nu: 15, Tarih 04.09.1848.

Hatt-ı Hümayun (HAT), Dosya Nu: 1194, Gömlek Nu: 46923, Tarih 13.08.1238 (25.04.1823).
HAT, 1196/46988, Tarih 12.12.1234 (02.10.1819). HAT, 1419/58045, Tarih 10.09.1251
(30.12.1835). HAT, 1420/58052, Tarih 03.09.1251 (23.12.1835). HAT, 1420/58053, Tarih
29.12.1251 (16.04.1836). HAT, 252/14303, Tarih 12.03.1227 (26.03.1812). HAT,
487/23888, Tarih 29.12.1240 (14.08.1825). HAT, 487/23896, Tarih 29.12.1230
(02.12.1815). HAT, 525/25676, Tarih 29.12.1230 (02.12.1815). HAT, 637/31421, Tarih
11.09.1251 (31.12.1835). HAT, 642/31524, Tarih 27.10.1251 (15.02.1836). HAT,
644/31567, Tarih 15.08.1238 (27.04.1823). HAT, 666/32382, Tarih 29.12.1242
(24.07.1827). HAT, 667/32542, Tarih 29.12.1230 (02.12.1815). HAT, 669/32674, Tarih
29.12.1229 (12.12.1814). HAT, 672/32910, Tarih 19.06.1240 (08.02.1825). HAT,
720/34340, Tarih 15.11.1226 (01.12.1811). HAT, 720/34342, Tarih 12.08.1228
(10.08.1813). HAT, 755/35665, Tarih 19.09.1251 (08.01.1836).

İbnülemin (İE.) Hariciye (HR.), Dosya Nu: 19, Gömlek Nu: 1764, Tarih 29.12.1228
(23.12.1813).

Kıbrıs (KB.) Milli Arşivi Fetva Eminliği Evrakı (MAA.FE.), Dosya Nu: 6, Gömlek Nu: 46, Tarih 17.08.1903, 17.09.1905.

Mabeyn-i Hümayun Evrakı (MB.) İradeleri (İ.), Dosya Nu: 19, Gömlek Nu: 57, Tarih 28.02.1280 (14.08.1863).

Maliyeden Müdevver (MAD.) Defterler (d.), Dosya Nu: 15872, Tarih 29.01.1139 (26.09.1726).

Meclis-i Vala (MVL), Dosya Nu: 702, Gömlek Nu: 18, Tarih 17.02.1282 (12.07.1865).

Sadaret (A.) Mektubi Kalemî Evrakı (MKT.), Dosya Nu: 60, Gömlek Nu: 95, Tarih 16.01.1263 (04.01.1847).

Topkapı Sarayı (TS.) Müzesi Arşivi Defterleri (MA.d), Dosya Nu: 104, Tarih 29.09.1198 (16.08.1784). *TS.MA.d*, 1061, Tarih 29.12.1172 (23.08.1759). *TS.MA.d*, 10700, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780). *TS.MA.d*, 119, Tarih 29.01.1197 (04.01.1783). *TS.MA.d*, 2278, Tarih 29.05.1193 (14.06.1779). *TS.MA.d*, 2352, Tarih 20.06.1119 (18.09.1707), 29.12.1120 (11.03.1709). *TS.MA.d*, 2353, Tarih 29.02.1124 (07.04.1712). *TS.MA.d*, 2360, Tarih 29.12.1129 (04.12.1717). *TS.MA.d*, 2403, Tarih 29.12.1172 (23.08.1759). *TS.MA.d*, 2413, Tarih 29.12.1182 (06.05.1769). *TS.MA.d*, 2434, Tarih 29.06.1203 (27.03.1789). *TS.MA.d*, 2455, Tarih 07.06.1224 (20.07.1809). *TS.MA.d*, 2459, Tarih 29.03.1228 (01.04.1813). *TS.MA.d*, 2462, Tarih 29.01.1231 (31.12.1815). *TS.MA.d*, 2464, Tarih 29.02.1233 (08.01.1818). *TS.MA.d*, 2468, Tarih 29.06.1237 (23.03.1822). *TS.MA.d*, 2482, Tarih 29.08.1251 (20.12.1835). *TS.MA.d*, 2630, Tarih 29.12.1197 (25.11.1783). *TS.MA.d*, 2905, Tarih 29.12.1291 (06.02.1875). *TS.MA.d*, 3059, Tarih 01.08.1179 (13.01.1766). *TS.MA.d*, 3060, Tarih 11.08.1180 (12.01.1767). *TS.MA.d*, 3318, Tarih 29.12.1225 (25.01.1811). *TS.MA.d*, 372, Tarih 29.02.1279 (26.08.1862). *TS.MA.d*, 397, Tarih 15.02.1293 (12.03.1876). *TS.MA.d*, 4044, Tarih 29.12.1242 (24.07.1827). *TS.MA.d*, 858, Tarih 29.12.1236 (27.10.1821). *TS.MA.d*, 9670, Tarih 29.12.1226 (14.01.1812). *TS.MA.d*, 971, Tarih 19.05.1279 (12.11.1862).

Topkapı Sarayı (TS.) Müzesi Arşivi Evrakı (MA.e), Dosya Nu: 222, Gömlek Nu: 27, Tarih 29.10.1193 (09.11.1779). *TS.MA.e*, 361/2, Tarih 29.12.1217 (22.04.1803). *TS.MA.e*, 361/3, Tarih 29.12.1217 (22.04.1803). *TS.MA.e*, 366/12, Tarih 13.04.1199 (23.02.1785). *TS.MA.e*, 366/26, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 366/27, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 366/28, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 366/30, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 366/31, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 367/11, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e*, 367/17, Tarih 29.12.1241 (04.08.1826). *TS.MA.e*, 367/18, Tarih 29.12.1242 (24.07.1827). *TS.MA.e*, 367/2, Tarih 29.12.1232 (09.11.1817). *TS.MA.e*, 367/4, Tarih 29.12.1233 (30.10.1818). *TS.MA.e*, 367/5, Tarih 25.10.1281 (23.03.1865). *TS.MA.e*, 367/7, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e*, 367/9, Tarih 29.12.1237 (16.09.1822). *TS.MA.e*, 368/10, Tarih 29.12.1259 (20.01.1844). *TS.MA.e*, 368/11, Tarih 29.12.1260 (09.01.1845). *TS.MA.e*, 368/12, Tarih 29.12.1261 (29.12.1845). *TS.MA.e*, 368/21, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848). *TS.MA.e*, 368/22, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848). *TS.MA.e*, 368/23, Tarih 29.12.1264 (26.11.1848). *TS.MA.e*, 368/8, Tarih 29.12.1258 (31.01.1843). *TS.MA.e*, 414/23, Tarih 29.12.1193 (07.01.1780). *TS.MA.e*, 608/3, Tarih 29.12.1200 (23.10.1789). *TS.MA.e*, 807/49, Tarih 10.07.1203 (06.04.1789). *TS.MA.e*, 856/71, Tarih 16.12.1277 (25.06.1861). *TS.MA.e*, 898/49, Tarih 29.12.1229 (12.12.1814).

2. Yayımlanmış Eserler / Makaleler

Abdülaziz Bey. *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri (Âdât ve Merasim-i Kadime, Tabirât ve Muamelât-ı Kavmiye-i Osmaniye)*. haz. Kazım Arısan ve Duygu Arısan-Günay. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1995.

- Aça, Mehmet; Gökalp, Haluk ve Kocakaplan, İsa. *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yay., 2009.
- Ahmed Vefik Paşa. *Lehçe-i Osmanî*. İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1890.
- Akbayar, Nuri. *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996.
- Akkuş, Metin. *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yay., 2014.
- Ali Seydi Bey. *Teşrifat ve Teşkilatımız (Teşrifât ve Teşkilât-ı Kadîmemiz)*. haz. Niyazi Ahmet Banoğlu. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yay., 1973.
- Arslan, Mehmet ve Aksoyak, İsmail Hakkı. *Haşmet Külliyyatı (Divan, Senedü'ş-Şu'arâ, Vilâdetnâme (Sûrnâme), İntisâbü'l-Mülûk (Hâbnâme)*. Sivas: Dilek Matbaacılık, 1994.
- Arslan, Mehmet, "Divan Edebiyatında Manzum Surnameler" Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1990.
- Arslan, Mehmet. "Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Sûr-nâmeler" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* C. 5, 10. (2007): 221-258.
- Aynur, Hatice. "Surnâme". *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 37 içinde, 565-567. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2010.
- Balikhane Nazırı Ali Rıza Bey. *Bir Zamanlar İstanbul*. haz. Niyazi Ahmet Banoğlu. İstanbul: Tercüman Yay., 1973.
- Beydilli, Kemal. "Mustafa IV". *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 31 içinde, 283-285. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yay., 2016.
- Çakır, Merve. "Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümayûn". *Topkapı Sarayı Harem-i Hümayûnu Harem Padişahın Evi* içinde, 64-67. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2012.
- Çelebi, Ceyda. "İÜ Nadir Eserler Kütüphanesinde Bulunan ve III. Selim'in Vilâdet Tarihlerini İçeren 05464 Numaralı Şiir Mecmuasının Mestap'a Göre Tasnifi", *Kültürk* 6 (2022): 33-114.
- Çınarcı, Mehmet Nuri. *Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2019.
- Çiftçi, Ömer. *Fatîn Davud Hâtîmetü'l-Eş'âr*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017.
- Derman, Mustafa Uğur. "Yesârî Mehmed Esad". *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 43 içinde, 486-487. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2013.
- Erdem, Sadık. *Râmiz ve Âdâb-ı Zuraî'ası (İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay. 1994.
- Gündüz, Harun, "Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 1-100)" Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2009.
- Haşmet. *Vilâdetnâme*. haz. Reşat Ekrem Koçu. İstanbul: Çığır Kitabevi, 1940.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Hattatlar*. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955.
- İnalcık, Halil. *Şair ve Patron*. Ankara: Doğu Batı Yay., 2013.

- İnce, Adnan. *Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi Tezkiretü's-Şu'arâ (İnceleme - Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018.
- İnternet: *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. URL: www.teis.yesevi.edu.tr (Erişim tarihi: 19.01.2022).
- İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yay., 2014.
- İpekten, Haluk; İsen, Mustafa; Toparlı, Recep; Okçu, Naci ve Karabey, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988.
- Johnson, Francis. *A Dictionary, Persian, Arabic and English*. London: W. H. Allen, 1852.
- Karatay, Fehmi Ethem. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu C. 2*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yay., 1961.
- Kılıç, Filiz. *Şefkat-i Bagdâdî Tezkîre-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017.
- Kınlı, Süleyman, "Hat ve Hattâtân'da Osmanlı Hattatları" Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.
- Koç-Keskin, Neslihan İlknur. "I. Abdülhamit'in Şehzadelerinin Bed'i Besmele Törenini Anlatan Enderûnlu Fâzıl'ın Sûrnâme-i Şehriyâr'ı Üzerine" *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 27 (2010): 149-186.
- Koç-Keskin, Neslihan İlknur. *17. Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri C. 2*. Ankara: Kurgan Edebiyat, 2018.
- Köksal, Mehmet. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yay., 2017.
- Kurtoğlu, Orhan. "Klasik Türk Şiirinde Saçı Geleneği" *Millî Folklor* 81 (2009): 89-99.
- Musahipzade Celal. *Eski İstanbul Yaşayışı*. İstanbul: Türkiye Yay., 1946.
- Mütercim Âsım Efendi. *Burhân-ı Kâttî*. haz. Mürsel Öztürk ve Derya Örs. Ankara: TDK Yay., 2009.
- Odabaşı, Mihrican, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva 1. Cilt S.234-467" Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2009.
- Oğraş, Rıza. *Es'ad Mehmed Efendi Bağçe-i Safâ-endûz*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018.
- Okay, Mehmet Orhan. "Haşmet". *TDV İslam Ansiklopedisi* C. 16 içinde, 422-424. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997.
- Özdemir, Fatma, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva II. Cilt s. 468-734" Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011.
- Öztekin, Özge. *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yanşıyan Görüntüler*. Ankara: Ürün Yay., 2006.
- Öztürk, Furkan. *Silâhdâr-zâde Mehmed Emîn Tezkire-i Silâhdâr-zâde*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yay., 2002.
- Sel-Turhan, Fatma. "İstanbul'da İlan Edilir, Saraybosna'da Kutlanır: 18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Resmi Törenlerinin Bosna Eyaletindeki Yansımaları" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 6 (2) (2017): 341-360.
- Steingass, Francis Joseph. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London: Routledge & Kegan Paul Limited, 1963.

- Steingass, Francis Joseph. *The Student's Arabic-English Dictionary*. London: W.H. Allen, 1884.
- Şemsettin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yay., 2015.
- Şener, Osman Zahit, "Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ II. Cilt s. 1000-1263" Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2011.
- Şu'ûrî Hasan Çelebi, *Lisânu'l-Acem / Ferheng-i Şu'ûrî*. haz. Ozan Yılmaz. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.
- Şükun, Ziya. *Farsça-Türkçe Lügat / Gencine-i Güftar / Ferheng-i Ziya*. İstanbul: Maarif Matbaası, 1944.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2014.
- Ünver, İsmail. "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" *Türkoloji Dergisi* 11 (1) (1993): 51-89.
- Yıldırım, Fatih, "Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 101-200)" Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2009.

Summary

This article has concentrated on the births of the sultan's princes (sons) and sultanas (daughters), which are called *vilâdet-i hümayûn* (imperial births). *Vilâdet* has the meaning of "delivery, birth, to be born." The births of the children who were members of the Ottoman dynasty were called imperial births. The births of the princes and sultanas, which were of great importance for the continuity of the Ottoman dynasty, were recalled as imperial births. Consequently, the celebrations conducted were also given the same name. Whereas the period and richness of the celebrations displayed differences according to the gender of the child and the order of birth. The entire article is composed of five main sections:

The subject of the first section with the title *The Births of the Princes and Sultanas in Light of Historical Documents* was given in detail under the sub-headings of *Preparations for the Birth, Announcement of the Birth and Proclamation to the Provinces, Acceptance by the Sultan of Birth Congratulations, Presentation of Gifts to the Sultan, Presentation to the Sultan of Birth Dates, Bestowing of Gifts by the Sultan, and Ceremony of the Procession of the Cradle and Birth Celebrations* and were generally researched in detail by utilizing the documents located in the Chairmanship of the State Archives, Prime Ministry Ottoman Archives.

Generally, in the first section the subject treated is titled *The Birth of Mustafa, the Prince of Sultan Abdülhamid I*. Whereas in the second section, especially the imperial birth realized on 26 Şaban 1193 / 8 September 1779 of Prince Mustafa (Sultan Mustafa IV) was researched in detail. Ayşe Sineperver Sultan was the mother of Prince Mustafa, who was Sultan Abdülhamid I's third child and second prince. Prince Mustafa was born on 8 September 1779, and he was strangled on 16 November 1808. First, in this section, the ten documents determined to be relevant to the subject in the Prime Ministry Ottoman Archives were made into a table by following the chronological order and the summaries, dates, and archive numbers of these documents and were included on the table. Immediately after the table, the subject documents were interpreted.

The third section has the title, *The Separate Works and Journals on the Births of the Princes and Sultanas*. In this section, primarily by depicting the social life, customs, various professional groups and their shows of the period in which they were written, it mentions the *sûrnâmes* (written documents on various occasions) that almost have the attribute of a cultural treasury. *Sûrnâmes* in the literary genre works were on the festivals, feasts, and weddings, due

to reasons, such as marriage, circumcision, *Bed-i Besmele* (amen parade), and birth. The *suriyye* (*sûrnâme*) dates were found within the *divans* (poet's collected poems arranged alphabetically). These dates both informed one about the time segment in which these festivals were held and they expressed in an artistic style some of their attributes. The *sûriyye kasides* (poem of more than fifteen rhyming distiches in which a person is praised), which are based on praise, just as is generally in the *kaside* verse genre, it is an embellished and artistic narration.

The imperial births were quite important for the Ottoman State, and we are confronted with a subject that has found a place in Turkish literature. Thus, the *sûrnâmes* that were written for the imperial births were given the name of *vilâdetnâmes* (documents about birth). Just as the subject poems were written separately, there were also poems other than these that treated the subject of imperial births. Even if the subject poems took their place separately in the *divans* most of the time, there were also journals in which they were collected. In the research conducted, three journals were determined, which collected the birth poems. The final couplets of the poems written mostly with the *kit'a nazım* (piece of poetry longer than two couplets) verse genre and included in these journals, indicate the date on which the prince was born deduced with the *ebcet* (calculation of a date or other number by adding up the numerical values of Arabic letters used to indicate words in a piece of writing) calculation.

A Journal on Birth: The journal mentioned in the article's sub-heading with the title of *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ* (History in Verse for the Birth of Sultan Mustafa), is one of the three journals observed that brings together the birth poems. The work titled *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*, which is the subject of our study, was collected by making an anthology in A.H. 1193 / A.D. 1779 (eighteenth century) by Mehmet Esad el-Yesârî upon the order of Sultan Abdülhamid I.

In this section of the article, this birth journal, which was determined to be collected for the birth of Mustafa IV, underwent a detailed examination by being separated into the six sub-headings: *Form attributes*, *Anthologist*, *Contents attributes*, *Poets*, *Verse genres*, and *Literary genre attributes*.

In the first section called *Form attributes*, the physical attributes of the journal were stated by utilizing the catalog. Subsequently, the visuals of the first and final folios belonging to the work were added. In the second section titled *Anthologist*, it was registered that Mehmed Esad el-Yesârî was the anthologist of the work in the catalog, and it was stated that the end registry of the anthologist was found in the handwritten manuscript. Whereas, according to the information obtained about the anthologist of the work, it was determined that among the three persons for which information was given, it was Esad Mehmed Effendi, with the nickname Yesârî. In the third section titled *Contents attributes*, first the introduction of the work was examined in detail. This introduction written in prose is filled with expressions of praise for Sultan Abdülhamid I, the sultan of the period, and his newborn prince Mustafa. The reason for writing the work was stated between lines 12 and 17 on folio 2v. In this section, Mehmet Esad el-Yesârî stated that this treatise was produced upon the order of Sultan Abdülhamid I and that it was prepared by making an anthology from the poems written on the birth of prince Mustafa and that it was organized by also giving the names of the poets. Whereas it passes immediately afterwards to the poems. There are a total of 27 birth dates written in verse in the *Journal*, with 25 in Turkish and two in Persian. In the headings written with red ink, the professions of most of the poets were stated together with their pen names. The fact that most of the poets whose verses are found in the *Journal* were teachers in a madrasah confronts us as a situation that attracts attention. Besides teachers in a madrasah, together with observing poets from different professions, such as *kadı* (Muslim judge), *hoca* (Muslim preacher, scholar), *mektûbî* (chief secretary of a ministry or province), and *rûznâmecî* (journalist), the professions of 14 poets were not stated.

When the handwritten manuscript was examined in detail, it was determined that the birth dates included in the *Journal* harbored many elements about social life. However, since the subject elements were rather excessive, only those elements related to birth, such as preparing the *yağma sofrası* (food prepared for the poor), sacrifice of gratitude, making rhymed and balanced prose, ceremony of the procession of the cradle, saying prayers, hymn / prayer chanted in unison, and holding celebrations were presented to the reader together with sample couplets taken from the text.

In the next heading called *Poets*, with the order and charged with the duty by Sultan Abdülhamid I, it is an anthology of birth verses collected by Mehmed Esad el-Yesârî in the *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*, and it emphasized its valuable occurrence from the aspect of reflecting the Ottoman patronage system. The 27 poems included in the *Journal*, by subjecting the authors to a selection, belong to 27 different poets. Whereas the arrangement of the poems is determined in the headings of the poets' names written in red ink. The fact that these headings include information about the professions of most of the poets is a situation drawing attention. Besides, it is also important from the aspect of being useful in determining the poets' identities. In the continuation of the section, the information about the poets, which is listed alphabetically, were summarized by making use of various sources.

In the fifth sub-heading called *Verse genres*, most of the poems in the *Journal* are in the *kit'a nazım* (piece of poetry longer than two couplets) verse genre and it was stated that only seven of them were in the *kaside* (poem of more than fifteen rhyming couplets in which a person is praised) verse genre. Subsequently, a table was added, which shows the headings of the poems, the verse genre, the number of meters and couplets. Whereas in the final sub-heading called *Literary genre attributes*, it was emphasized that even if the poems had been written in different verse genres, there were no differences in the contents. It was observed that all the poems were filled with expressions of praise for the sultan and prince and were mostly similes related to birth. Furthermore, place was given frequently to the elements of social life in the poems, but it was stated that these elements were few compared to the *vilâdetnâmes*. Finally, it was stated that it is of the opinion that this verse genre that is generally called *sûriyye* histories and *sûriyye kasides* by Mehmet Arslan, could be called especially *viladiyye* on birth.

The fourth main heading called *Results and Evaluation*, made evaluations for the entire article. Whereas in the final main heading titled *Translation of the Written Text*, primarily while preparing the translation of the written text, the methods followed were listed. Subsequently, attention was drawn to the fact that the journal titled the *Tevârîh-i Manzûme Berây-ı Vilâdet-i Sultân Mustafâ*, which is registered at the Topkapı Palace Museum Library, Turkish Handwritten Documents section as property number H. 1020, is the only known copy.